

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Frankismus v návaznosti na sabbatianismus

Kateřina Szabová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra Blízkovýchodních studií

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Blízkovýchodní studia

Bakalářská práce

Frankismus v návaznosti na sabbatianismus

Kateřina Szabová

Vedoucí práce:

Mgr. Karel Hrdlička

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Obsah

1 ÚVOD	1
2 MYSTICKO-MESIÁNSKÁ Hnutí SABATIANISMUS, FRANKISMUS	4
2.1 Luriánská kabala a její vliv	6
2.2 Sabatianismus.....	8
2.2.1 Dŏnme	11
2.3 Základní myšlenky sabatianismu	13
2.4 Základní myšlenky frankismu	13
3 ŽIVOT JÁKOBA FRANKA.....	17
3.1 Děťství a mládí.....	17
3.2 Jákob Frank v Podolí.....	19
3.3 Církevní disputace	20
3.4 Frankův návrat do Polska	22
3.4.1 Vazba v Čenstochové.....	23
3.5 Jákob Frank v Brně.....	24
3.6 Baron von Offenbach.....	27
4 LANDSKROUNSKÁ AFÉRA	28
4.1 Disputace v Kaminiec Podolské	31
4.2 Disputace ve Lvové.....	34

5	PŮSOBENÍ JÁKOBA FRANKA V ČESKÝCH ZEMÍCH	36
5.1	Jákob Frank a rodina Dobruschků	36
5.2	Frankismus v Praze	38
6	ZÁVĚR	40
7	SEZNAM POUŽITÉ LITARATURY A PRAMENŮ.....	42

1 ÚVOD

Vzniku sabatianismu posléze frankismu předcházela doba represí, pogromů a pronásledování Židovského obyvatelstva po celé Evropě. Sabatianismus ve své vrcholné fázi ovlivňoval judaismus celé východní a střední Evropy. Není divu, že v tak kruté době Židé obrátili své naděje v příchod mesiáše.

Hlavním motivem pro předkládanou bakalářskou práci se stala osoba Jáкова Franka. Jákob Frank se narodil v chudé polské rodině. Dostalo se mu základního vzdělání. Jako obchodník cestoval po Osmanské říši a Balkánu. Během svého života konvertoval ke křesťanství a později k islámu. Střídavě žil v Polsku, Turecku, Čechách a Rakousku. Po smrti Šabtaje Cvi se stal vůdcem sabatiánského hnutí v Podolí. Roku 1791 zemřel jako baron von Offenbach. Frankův život byl pestrý a plný zvratů, stejně tak jako víra, nesoucí jeho jméno, kterou šířil.

Práce se primárně zabývá tématem frankismu v návaznosti na sabatianismus. Hlavním cílem je podat kvalitativní informace o frankistickém hnutí v návaznosti na hnutí Šabtaje Cvi – sabatianismus. Historie hnutí frankismu je v práci přiblížena a popsána prostřednictvím myšlenkových názorů a života zakladatele Jáкова Franka. Na frankistické hnutí je nahlíženo z diachronní perspektivy za pomoci komparační metody.

Práce je rozdělena do šesti hlavních kapitol. První kapitola se věnuje stručnému popisu životních podmínek Židů v oblasti polského Podolí. Nastiňuje základní myšlenky luriánské kabaly a učení Izáka Lurii, které hnutí inspirovalo. Obecně seznamuje s mysticko-mesiánské hnutí sabatianismem a frankismem, popisuje historii jejich vzniku, představuje vůdce a nauku. V podkapitole Základní myšlenky frankismu obecně srovnává Franka s Šabtajem Cvi.

Druhá kapitola popisuje život Jáкова Franka, jako hlavního představitele hnutí sabatianismu v 18. století. Kapitola je rozdělena do

šesti podkapitol. K podkapitole Frankova pobytu v Brně mi byl cenným zdrojem článek „*Jakob Frank in Brno*“ od Oskara Rabinowicze, který čerpal z dokumentů uložených v Moravském zemském archívu v Brně. Podkapitola Baron von Offenbach rekapituluje Frankův život na dvoře v Offenbachu, kde Frank strávil poslední roky svého života.

Třetí kapitola se zabývá Landškrounskou aférou, která znamenala v historii podolských sabatiánů historický zlom. V této části se zabírám zprávami o průběhu aféry, veřejnými disputacemi v Kamienic Podolské a ve Lvové a následným vývojem sabatiánského hnutí, které končí konverzí stoupenců ke katolické víře a Frankovo uvězněním. Stěžejní literaturou pro toto téma mi byla kniha Pawla Maciejka *The mixed multitude: Jacob Frank and the Frankist movement, 1755-1816*.

Čtvrtá kapitola má za úkol zmapovat Frankovo působení v Čechách na Moravě. Kapitola také přináší informace o známých sabatiánských rodinách žijících v Českých zemích. Podrobněji popisuje brněnskou rodinu Dobruschků a pražskou rodinu Wehle. V úvodu podkapitoly jsou také nastíněny rozdílné rysy polských frankistů a frankistů z Českých zemí.

V české literatuře najdeme zmínky o frankistickém hnutí spíše okrajově. Téma frankismu není v literatuře dostatečně zpracované, dá se konstatovat, že je víceméně opomíjené a zatím literárně opomíjené. Hlavními zdroji této práce byly především odborné anglické monografie, od nichž se odvíjí také prepisy názvů měst a jmen. V práci jsem čerpala převážně z publikací od Gershoma Sholema a výše zmíněného Pawla Maciejka. Stěžejním pramenem pro celou práci mi byla kniha *The mixed multitude: Jacob Frank and the Frankist movement, 1755-1816*. Publikována nakladatelstvím University Pennsylvania Press v roce 2011 a získala významné ocenění - Polonského cenou. Z internetových zdrojů jsem nejvíce využila články dostupné na Encyclopaedice Judaica a

elektronickou databázi The YIVO - The yivo encyclopedia of Jews in Eastern Europe¹.

V celé práci jsou prováděny transkripce, podle přepisů, které uvádí Doc. Bedřich Nosek v úvodu ke své knize Judaismus od A do Z od autorů Ja´akova Newmana a Gavri´ela Silvana. Kvůli sjednocení práce píše slovo Žid s velkým Ž.

---

¹<http://www.yivoencyclopedia.org/>

2 MYSTICKO-MESIÁNSKÁ Hnutí SABATIANISMUS, FRANKISMUS

Polská republika je pro rolníka peklo, pro měšťana očistec, pro zemana nebe a pro Žida ráj.²

Polské přísloví

V 16. století Polsko zažívalo hospodářský a kulturní rozkvět. Vysoce nábožensky tolerantní polská společnost poskytla možnost najít si domov a usídlit se zde mnoha Židům. V řadě polských měst dokonce tvořili až polovinu obyvatel.³ Královská privilegia⁴ zaručovala Židům svobodně praktikovat víru, byly tištěny modlitební knihy, Talmud i knihy s talmudskými legendami.⁵ Židé měli statut autonomní menšiny, jejíž záležitosti spravovaly speciálně vytvořené orgány. Ústřední instituce židovské samosprávy tvořily Rada čtyř zemí⁶ a Rada země litevské.⁷

Židé zprostředkovávali kontakt mezi městem a venkovem, vybírali daně, cla a mýta. Vlastnili vinopalny, pivovary a polnosti. Židé byli silně ekonomicky provázáni s vyšší polskou šlechtou a požívali její ochrany.⁸ V Polsku byl zaveden nájemní systém, který umožňoval židovským nájemníkům za pevnou částku spravovat statek, včetně výrobních prostředků a pracovní síly. Tvrdý nájemní systém tak vedl k vykořisťování

²Haumann, H. Dějiny východních Židů. Germany: Votobia, 1997 s. 33.

³Rosman, M. "Poland: Poland before 1795." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 14 March 2011. 19 April 2012

<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Poland/Poland_before_1795>.

⁴Ve 13. století byli Židé prohlášeni za služebníky královské komory, tedy za majetek krále. Museli odevzdávat stanovené vysoké daně. Na oplátku se královská moc zavázala k ochraně Židů a právně vymezila jejich postavení i vztah ke křesťanům. cit. dle Šedinová, J. Židé - Dějiny a kultura. Praha: Židovské muzeum v Praze, 1997. In: Sadek, Vladimír. s. 26. Po roce 1539 Zikmund I. předal šlechticům nad Židy žijící na jejich území, plnou právní moc.

Rosman, M. "Poland: Poland before 1795." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 14 March 2011. 17 April 2012

<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Poland/Poland_before_1795>.

⁵Tydlitátová, V., Tarant, Z. Úvod do studia judaismu. Projekt Ihistud: KBS FF ZČU Plzeň, 2009-2011. s. 106

⁶Rada čtyř zemí vznikla roku 1569. Fungovala jako legislativní a soudní autorita nad samosprávnými židovskými komunitami. Vybírala daně a rozhodovala v řadě sociálních a náboženských tématech. Stone, D. The Polish-Lithuanian State, 1386-1795. United States of America: University of Washington Press, 2001. s. 204.

⁷Tamtéž.

⁸Haumann, H. Dějiny východních Židů. Germany: Votobia, 1997 s. 34

především ukrajinských rolníků.⁹ Na jaře roku 1648 se nespokojenost projevila v podobě krvavého povstání vedené atamanem Bohdanem Chmelnickým.¹⁰ Povstání vyvrcholilo odtržením území Ukrajiny od Litevsko-polské unie a krvavým pogromem¹¹, při kterém bylo zabito více jak 20 000 Židů.¹² Polský vládce Jan II. Kazimír Vasa musel čelit nejen kozáckému povstání, ale také invazi Švédska a Ruska v probíhající třicetileté válce. Litevsko-polskou unii tak zasáhla hluboká politická, hospodářská i kulturní krize.

Hospodářská krize, sociální a náboženská nejistota vedly ke zvyšování fanatismu a celkové nevraživosti ve společnosti. Koncem 17. století Židům v Polsku skončil relativně klidný život.

Židé se znovu vydali na cestu. Postupný přesun židovského obyvatelstva probíhal z východu na západ. Migrační vlna vyvrcholila ve 20. století. Židé měli bolestné historické zkušenosti z exodů a krvavých pogromů a proto v židovské společnosti vzrůstal strach, nejistota a obavy z budoucnosti. Mnoho lidí se v této těžké době upnulo na myšlenku příchodu mesiáše.¹³

---

⁹Tydlitátová V, Tarant Z. Úvod do studia judaismu,Projekt Ihistud: KBS FF ZČU, 2009-2011 s.106.

¹⁰Bohdan Chmelnický se stal vůdcem kozácké armády, která vedla vzpouru proti Litevsko-polské unii roku 1648. Chmelnický se stal zakladatelem prvního kozáckého státu. Jeho jméno je spojováno s pogromy na Židy, při nichž nechal vyraždit desetitisíce Židů. cit. dle Stone, D. The Polish- Lithuanian state,1386-1795. United states of America: University of Washington Press, 2001. s. 161.

¹¹Pogromem byli původně označovány rasové nepokoje zaměřené proti Židům, ke kterým docházelo zejména s vládní podporou v Rusku ve východní Evropě. V kozáckém povstání proti litevsko-polské nadvládě se zloba obrátila proti Židům jako náboženským cizincům a dále jako zástupcům polského feudálního systému. cit.dle: Klier, J. "Pogroms." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 11 October 2010. 18 April 2012

<<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Pogroms>>;

¹²Rosman, M. "Poland: Poland before 1795." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 14 March 2011. 17 April 2012

<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Poland/Poland_before_1795>.

¹³Tamtéž.

2.1 Luriánská kabala a její vliv

Dříve než ve své práci představím základy mysticko-mesiánských hnutí, považuji za nutné v krátkosti shrnout nauku luriánské kabaly¹⁴, neboť měla na hnutí výrazný vliv.

V období mezi 13. a polovinou 18. století byl judaismus výrazně ovlivněn židovskou mystikou, která se vyvíjela v hlavních centrech židovské diaspory, které se nacházely v Německu, Itálii, Francii, Španělsku a Safedu.¹⁵

Ve 13. století se v Geroně vytvořil nový okruh kabalistů. „Originálním spisem se jim stala anonymní kniha Temuna.¹⁶ Podle knihy Temuna není podoba světa, ve které žijeme první.¹⁷ Vesmír prochází cykly, které se liší podle převahy sefir. V okruhu safedských kabalistů působili i extatictí mystikové. Jednou z výrazných osobností byl Abraham Abulafia¹⁸, veškeré jeho dílo je prodchnuto silným mesianismem.¹⁹

Proti Abalufiovi a jeho stoupencům stojí kniha Zohar. Podle kabalistické tradice je za autora knihy Zohar považován Šimon bar Jochaj, židovský učenec z období 2. století n.l.²⁰ Historikové kabaly však soudí, že kniha byla nejspíše sepsána ve Španělsku koncem 13. a na počátku 14. století.²¹ Podle knihy Zohar jsou v Tóře symboly, přičemž každé slovo má konkrétní vztah k některé ze sefir. Bůh je v knize chápán jako

¹⁴slovo kabala je odvozeno od hebrejského kábal-"obdržet něco" či kibbel "ústně něco sdělit" obecně se překládá jako "tradice" či "přijetí". Vyjadřuje přesvědčení, že existují dvě podoby sdělení, které obdržel Mojžíš na Sinaji. Jedna část je zapsána v Pentateuchu, druhá mu byla sdělena ústně. Scholem, G. *Origins of the Kabbalah*. German: Waltere Gruyter & Co. Berlin, 1962. s. 38.

¹⁵Idel, M. "Mysticism and Mystical Literature." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 27 October 2010. 17 April 2012

<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Mysticism_and_Mystical_Literature>.

¹⁶Tydlitátová, V. Tarant, Z. Úvod do studia judaismu. Projekt Ihistud - KBS FF ZČU, 2009-2011-s. 106

¹⁷Sadek, V. *Židovská mystika*. Praha. Fra, 2003. s. 57.

¹⁸Abraham Abulafia (1240-1292) zakladatel extatické kabaly. Významný komentátor Maimonidových spisů. Idel, M. *The Mystical Experience in Abraham Abulafia*. United States of America: State University of New York Press, 1992. s. 13.

¹⁹Idel, M. *Kabbalah in Italy, 1280-1510: A Survey*. United states of America: Yale university Press. 2011. s. 31.

²⁰Casaril, Guy. *Šimon bar Jochaj a kabala*. Bratislava: Cad Press, 1996.s 152.

²¹Šedinová, J. *Židé v Čechách a na Moravě*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 1997.In: *Židé dějiny a kultura*. s. 24.

abstraktní a nepochopitelný. Každý člověk má několik nesmrtelných duší, které se po smrti oddělují od fyzického těla a putují do nižších nebo vyšších tvorů.²²

Po vyhnání Židů ze Španělska roku 1492 se centrum kabalistů přesunulo do Safedu v Palestině, kde působil jeden z nejvýznamnějších kabalistů doby, Izák Luria.²³

Luriovo učení chápe stvoření světa jako velké kosmické drama. Před stvořením našeho a sefirotických světů neexistovalo nic než nekonečný Bůh. „Ten byl vším a vše naplňoval.“²⁴ Před stvořením našeho světa se Bůh musel stáhnout sám ze sebe, aby uvolnil místo. Tato teorie stvoření světa se hebrejsky nazývá *cimcum* neboli stažení se, kontrakce.²⁵ Náš svět stále obsahuje stopy Boží přítomnosti. Luria rozlišuje čtyři světy.²⁶

Současný svět vznikl kosmickou prakatastrofou, která je mystiky označována jako „rozbití nádob“. Některé z nádob neunesly zář proudu boží energie a rozpadly se. Zbytky nádob se promíchaly s boží energií, zlo se promíchalo s dobrem, tma se světem a sefirotický svět byl porušen.

„...Tato skutečnost je důsledkem toho, že při vzniku světa se odehrála jakási vesmírná prakatastrofa²⁷, při které došlo k promísení světla a tmy, dobra a zla. Díky tomu tehdy vzniklé světy ztratily jednotu a poklesly. V exilu (ve stavu vyhnanství) se ocitla i „šechina“ (odlesk Boha ve světě). Svůj výraz celá věc našla i ve vztahu k člověku - prvotní hřích

²²Sadek, V. Židovská mystika. Praha, 2003. s. 58-61.

²³Izák Luria (1534-1577) o jeho učení jsme informováni skrze spisy jeho žáků. Svou nauku přednášel ústně. Jeho nejvýznamnějším žákem byl Chajim Vital, který žil v letech 1543-1620. Jeho dvě hlavní díla byla *Ec chajim*, "Strom života", a *Sefer haggil gulim*, "Kniha o stěhování duší". Schubert, K. Židovské náboženství v proměnách věků. Praha: Vyšehrad. 1999. s. 208.

²⁴Sadek, V. Židovská mystika. Praha: Fra. 2003. s. 71.

²⁵tamtéž

²⁶Nejvyšší svět *Acilut* (Emanace), pod ním *Brija* (od hebr. bara – stvořil), *Jecira* (od hebr. jacar – vytvořil, zformoval) a *Asija* (od hebr. asa – učinil), každý z nich se skládá z deseti sefir. *Acilut* stojí nejbliže Bohu a pro člověka je nepoznatelný, zanechává však otisk na světech existujících pod ním, všechny tři roviny jsou úzce propojeny.

Sadek, V. Židovská mystika. Praha: Fra, 2003. s. 71.

²⁷lurijánská kabala ji nazývá rozbití nádob.

*byl toutéž prakatastrofou v lidských rozměrech a měl za následek exil diaspory, který postupně nabyl podoby „galut“.*²⁸

Smyslem lidské existence je aktivně se podílet na nápravě tikunu²⁹. *„Člověk, který jedná ve smyslu zákona, přináší domů padlé jiskry šechiny, ale i sféry své vlastní duše. Izrael tudíž musí ve vyhnanství pronikat všude, do všech koutů a končin světa, protože všude čeká jiskra šechiny, aby skrze náboženský akt byla oslovena, vyzdvižena a obnovena.“*³⁰

Poslední fáze kabalistického myšlenkového proudu vyústila v sabatianismus a soudobý chasidismus, který tvoří speciální formu ortodoxie judaismu dodnes.³¹

2.2 Sabatianismus

Silné mesianistické hnutí vzniklo v severní Itálii kolem osob Šloma Molcha a Davida Reubeniho.³² David Ruebeni se prohlásil za potomka kmene Ruben - jednoho z deseti ztracených židovských kmenů. O svém původu přesvědčil nejen své stoupence, ale krátkodobě i papeže Klementa VII. Učení o Boží spáse, která se očekávala roku 1533, šířil jeho stoupenec Šlomo Molcho³³ pocházející z vrstvy “nových křesťanů“

²⁸Hemelík, M. De fato humano: Šabatiánství a spinozismus - dva fenomény XVII.století. 25 APRIL 2012 <<http://nb.vse.cz/kfil/elogos/history/humano.html>>.

²⁹Tikun, neboli náprava. Ta podle Luriova učení probíhá částečně v Bohu a částečně v člověku. Scholem, G. Kabala a její symbolika. Praha: 1999. s.105.

³⁰Scholem, G. Kabala a její symbolika. Praha: Volvox Globator, 1999. s. 107.

³¹Sadek, V. Židovská mystika. Praha: Fra, 2003. s. 157.

³²Carlebach, E. "Messianism." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 27 October 2010. 18 April 2012 <<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Messianism>>.

³³Šlomo Molcho byl potomkem portugalských katolíků vyhnaných ze Španělska. Vyrůstal pod jménem Diego Perez. Již ve svých 20 letech sloužil na královském dvoře krále Manuela I. Jeho život prošel radikální změnou po setkání s Davidem Reubenim, kterého marranská komunita přijala jako předka mesiáše. Pod Reubenim vlivem konvertoval k judaismu a stal se znalcem kabaly. Finkel, A. Kabbalah: selection from classical Kabbalistic works from Razi'el Ha Malach to the present day. Israel: Targum Press. 2002. s. 119.

zvaných "marranos"³⁴. Šlomo Molcho právě na popud Davida Reubeniho konvertoval k židovské víře a šířil zprávy a příchodu mesiáše.³⁵

Mesianistické ideje dosáhly v 17. století svého vrcholu. Očekávání apokalypsy a příchod mesiáše se šířilo celou Evropou. K obecnému nadšení přispěl spis Šnej luchot ha-brit od Izajáše Horowitze³⁶, vydaný jeho synem Šabatajem Šeftlem v Amstrdamu.³⁷ Ve spisu je předpovězen rok 1648 jako rok vykoupení, "*určený na základě exegeze biblického verše*".³⁸ Vliv spisu byl silný a kniha se šířila velmi rychle zejména ve východní Evropě.³⁹

Polovina 17. století přinesla židovským komunitám novou naději. Příchod mesiáše, který by navrátil Židy do Izraele, byl očekáván každým dnem.⁴⁰

Sabatianismus vznikl v polovině 17. století v Osmanské říši a je neodmyslitelně spjat se zakladatelem Šabtajem Cvi.⁴¹ Šabtaj Cvi se narodil roku 1626 ve Smyrně.⁴² V mládí se zabýval studiem knihy Zohar a dalších mystických textů. Od mládí trpěl maniodepresí. V období mánie prožíval extatické stavy a konal "podivné skutky", které odporovaly božím zákonu judaismu.⁴³

³⁴V křesťanském Španělsku přestoupila řada Židů z donucení nebo existenčních důvodů na křesťanství. Marrané dosahovali často vysokých světských i církevních pozic, jejich část se dál považovala za Židy a v tajnosti praktikovali svou víru. Roku 1492 byli Židé za vlády Isabely Kastilské a Ferdinanda Aragonského ze Španělska vyhoštěni. Šedinová, J. Židé v Čechách a na Moravě. Praha: Židovské muzeum v Praze, 1997. In: Židé dějiny a kultura. s. 22.

³⁵Haumann, H. Dějiny východních Židů. Germany: Votobia, 1990 s. 45

³⁶Izajáš Horowitz pochází ze známé rodiny Horowitzů. Do roku 1621 působil jako rabín v Praze. Poté odchází do Jeruzaléma, kde se stal vůdčí autoritou aškenázského společenství v Jeruzalémě. Roku 1632 zemřel v Tiberiadě. Byl respektovanou autoritou v oblasti halachy. Svými spisy ovlivnil střední a zejména východní Evropu. Dan, J. "Horowitz Family." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 27 October 2010. 18 April 2012 <http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Horowitz_Family>.

³⁷tamtéž.

³⁸Carlebach, E. "Messianism." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 27 October 2010. 18 April 2012 <<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Messianism>>.

³⁹tamtéž.

⁴⁰Lenowitz, H. The Jewish Messiahs. From the Galilee to crown heights. New York: Oxford University Press, 1998. s. 149.

⁴¹Galas, M. "Sabbatianism." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 13 October 2010. 17 April 2012 <<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Sabbatianism>>.

⁴²Scholem, G. Sabbatai Sevi. The mystical Messiah. New Jersey: Princeton University Press. 1973. s. 220

⁴³Sadek, V. Židovská mystika. Praha: Fra, 2003. s. 161.

Při svém pobytu v Jeruzalémě se setkal s Natanem z Gazy, který se později stal jeho duchovní oporou a šířitelem myšlenek sabatianismu. Počátky hnutí lze vysledovat k datu 31. května 1665, kdy se Šabtaj Cvi v Gaze potkal s Natanem, který jej prohlásil za mesiáše.⁴⁴

Sám Natan z Gazy neboli Abraham Natan ben Eliša Chajim Aškenazi byl velmi nadaným žákem slavného talmudisty Jákoaba Haziga.⁴⁵ Zabýval se studiem luriánské kabaly a traduje se, že byl vizionář. Na jaře roku 1665 prožil Natan z Gazy silný extatický zážitek doprovázený dlouhou vizí.⁴⁶ V té se mu zjevil Boží trůn, na kterém byla vyryta postava Šabtaje Cvi. Ve vizi k Natanovi promluvil Božím jménem hlas, který prohlásil Šabtaje Cvi za mesiáše. Na základě tohoto zjevení začal být přesvědčen o mesiášském poslání Šabtaje Cvi a prohlásil jej za mesiáše krále Davida.⁴⁷

V září 1666 sultán Mohamed IV. postavil Šabtaje Cvi před soud.⁴⁸ Šabtaj Cvi měl na výběr buď vězení, nebo konverzi k islámu. Rozhodl se pokračovat cestou hereze a svůj čin ospravedlnil dle Natanova učení.⁴⁹

„... při rozbití nádob nepadly pod misky do exilu pouze jiskry božího světla, nýbrž s nimi padla i duše mesiášova. Od stvoření světa byla jen tato duše zajatkyní misek. Mesiášova duše musela sestoupit do nejhlubších hlubin „misek“, aby mohla paprsky osvobodit a vyvést je vzhůru.“⁵⁰

Po čase konvertovalo k Islámu dalších asi 200 rodin, především z Balkánu a Smyrny.⁵¹ Sabatiánské učení se šířilo po celé židovské

⁴⁴Scholem, G. Sabbatai Sevi. The mystical Messiah. New Jersey: Princeton University Press. 1989. s. 220.

⁴⁵Encyklopaedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Nathan of Gaza.

⁴⁶Zohar, Z. Sephardic and Mizrahi Jewry: From the Golden Age of Spain to Modern Times. New York: New York university Press, 2005. s. 219.

⁴⁷Encyklopaedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Nathan of Gaza.

⁴⁸Zohar, Z. Sephardic and Mizrahi Jewry: From the Golden Age of Spain to Modern Times. New York: New York university Press, 2005. s. 158.

⁴⁹Lenowitz, H. The Jewish Messiahs. From the Galilee to crown heights. New York: Oxford University Press, 1998. s. 151.

⁵⁰tamtéž. s. 149.

⁵¹Sholem, G. The Messianic Idea in Judaism: and Other Essay on Jewish Spirituality. New York: Schocken Books, 1971. s. 147.

diaspoře. V poměrně krátké době proniklo do židovských komunit v Jemenu, Persii, Rusku a Polsku.⁵² Šabtajovy dopisy z Izmiru a Istanbulu se četly na veřejných shromážděních a při průvodech byly nošeny jeho portréty. Židé po celé diaspoře rozprodávali majetek a doufali v návrat do Svaté Země:

„Celé obce se oddávaly askezi, držely se týdenní půsty, kály se, trávily hodiny na modlitbách (sabatiánské modlitby vyšly v Amstrdamu, Praze, Frankfurtu a jinde).Stovky a tisíce židů se zbavovaly majetku, prodávaly domy a chystaly se na cestu do Svaté země.“⁵³

Roku 1673 byl Šabtaj vyhoštěn do Dulcina v Albánii, kde později v roce 1676 zemřel.⁵⁴ Šabtajova smrt pro stoupence znamenala pouhé skrytí mesiáše před jeho konečným zjevením.⁵⁵ Šabtajovi stoupenci se začali nazývat "věřící"⁵⁶ (hebrejsky ma'aminim), v turečtině byli nazýváni nepříliš důstojným názvem *sazanikos*⁵⁷.

2.2.1 Dönme

Po smrti Šabtaje Cvi se centrum komunity přestěhovalo do Soluně. Šabtajova poslední manželka Jochebed, dcera významného Soluňského rabína prohlásila roku 1676, že duše mesiáše neopustila zemi a vrátí se v podobě jejího bratra Jáкова Querida.⁵⁸

Odpadlické rodiny z celého Turecka a sabatiánské skupiny převážně z Polska se vydaly do Soluně, kde mezi léty 1683 a 1687

⁵²Sholem, G. Sabbatai Sevi. The mystical Messiah. New Jersey: Princeton University Press, 1973. s. 2

⁵³Pěkný, T. Historie Židů v Čechách a na Moravě. Praha: Sefer, 1993. s.159 - 160.

⁵⁴Encyklopaedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Nathan of Gaza

⁵⁵Stemberger,G. Úvod do studia judaistiky. Praha: Vyšehrad, 2010. s. 179.

⁵⁶hebrejsky ma'imim. Encyklopaedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Doenmeh

⁵⁷Sazan znamená v turečtině kapr, který by měl symbolizovat dvojitý život, pod judaismem a islámem. Maciejko, P. The Mixed Multitude. Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2011. s. 14.

⁵⁸Laenen, J.H. Jewish Mysticism: An Introduction. United states of America: Westminster John Knox Press, 2001. s. 203.

proběhly dvě vlny konverze.⁵⁹ Roku 1695 Jákob Querido po návratu z poutě do Mekky umřel.⁶⁰

Po jeho smrti došlo k definitivnímu rozpadu hnutí do tří odnoží: Izmirialité, Jakubitě a Koniosité.⁶¹ Koniosité patřili k nejradikálnější větvi. Do čela sekty se postavil Baruch Russo. Sekta výrazně ovlivnila Jákoba Franka při pobytu v Osmanské říši.⁶² Baruch Russo po konverzi přijal jméno Osman Baba. Po Russově smrti roku 1720 se z místa hrobu stalo pro přívržence poutní místo.⁶³

Dönme byla uzavřenou komunitou. Navenek stoupenci žili jako řádní muslimové, mluvili turecky, měli turecká jména a vykonávali pouť do Mekky. V soukromí hnutí udržovalo tajné kontakty s židovskou komunitou a s súfickými řády. Každý člen dönme měl hebrejské jméno a mluvil jazykem *ladino*.⁶⁴ Sňatky mimo hnutí byly striktně zakázané.⁶⁵

Dönme vyznávali víru založenou na "18 přikázáních" přisuzované Šabtajovi Cvi. Tyto zásady vycházely z Desatero přikázání a měly podobu spíše doporučeného chování než přikázání. Ošetřovali převážně vztahy mezi Židy a Turky.⁶⁶ Mnozí ze stoupenců se zapojili do Mladoturecké revoluce v roce 1909.⁶⁷

Po řecko-turecké válce roku 1924 byli dönme nuceni Soluň opustit. Většina z nich našla nové útočiště v Istanbulu a menších centrech jako Izmir či Ankara. Od roku 1960 je hnutí registrované jako sekta. V dnešním

⁵⁹Sholem, G. Die krypto- jüdische sekte der dönme (sabiener) in der Türkei. Plenum des X. Internationalen Kongress für Religionsgeschichte in Marburg, September 1960. s 101.

⁶⁰Lupovitch, N. Howard. Jews and Judaism In World History. USA: Routledge, 2010. s. 131.

⁶¹Maciejko, P. The mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania. 2011, s. 13.

⁶²tamtéž s. 14.

⁶³Encyklopaedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Doenmeh.

⁶⁴Ladino je jazyk sefardských Židů; směsice kastilského nářečí, hebrejštiny a aramejštiny. Pěkný, T. Historie Židů v Čechách a na Moravě. Praha: Sefer, 2001 s.201-202.

⁶⁵Laenen, J.H. Jewish Mysticism: An Introduction. United state of America: John Konx Press, 2001.s. 203.

⁶⁶Sholem, G. The Messianic Idea in Judaism: and Other Essay on Jewish Spirituality. New York: Schocken Books, 1971. s.147.

⁶⁷Encyklopaedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Doenmeh

turecké společnosti nalezneme řadu politiků, umělců či novinářů veřejně se hlásící k původu dönme.⁶⁸

2.3 Základní myšlenky sabatianismu

Podle Izáka Lurii byla při stvoření světa narušena harmonie a každý člověk je povinen se účastnit její nápravy. Sabatiánské učení navazuje na myšlenku existence dvojí Tóry, a to dnešní a té původní. Původní Tóra byla těžce deformována Adamovým hříchem. Dříve byla psána souvisle, dnes je oproti své původní jednotě rozdělena na jednotlivé oddíly s neúplnými texty. Teprve v mesiášském věku bude obnovena ve své původní podobě. Stoupenci sabatianismu hlásají tezi „zrušení Tóry je jejím ustanovením“, tedy zrušení dnešní Tóry znamená nastolení ideální a dokonalé.⁶⁹ Sabatianismus hlásal zrušení náboženského judaismu, neboť Šabtaje Cvi považoval za skutečného konečného mesiáše a jeho činy a slova za výraz nové Tóry.⁷⁰

Po smrti Šabtaje Cvi se hnutí radikalizovalo. Základem zůstalo Natanovo učení a dále se rozvíjely představy „svatosti Hříchu“. Učení se zjednodušilo do „náboženského mýtu nihilismu“. Šabtaj Cvi odstranil zlo a tudíž je vše čisté a není třeba nic zavrhnout. Právě tato zvláštní podoba teorie spásy vyvrcholila v hnutí Jáкова Franka.⁷¹

2.4 Základní myšlenky frankismu

Frankismus navazuje na učení sabatianismu, ale současně je ovlivněno dalšími myšlenkovými směry. Jákov Frank, stejně jako Šabtaj Cvi, vycházel z učení luriánské kabaly obohacené o prvky mesianismu a křesťanského učení. Frankistickou nauku sepsal do sbírky *Slova Pána a Kronika*.⁷²

⁶⁸Avrum, E. Encyclopedia of the Jewish Diaspora: Origins, Experiences, and Culture, United States of America: ABC- Clio, LLC., 2009. s. 784.

⁶⁹Sadek, V. Židovská mystika. Praha: Sefer, 2003. s. 162.

⁷⁰tamtéž.

⁷¹Haumann, H. Dějiny východních židů. Germany: Votobia, 1990. s. 46.

⁷²Lenowitz, H. The Collection of the Words of the Lord dostupné online: www.languages.utah.edu/kabbalah/protected/dicta_frank_lenowitz.pdf

Obě tato díla jsou připisována Frankovi avšak autorství ani datace sepsání sbírky nejsou doložené. Jediné dochované známé rukopisy jsou umístěny v Jagellonské knihovně v Krakově a v H. Łopaciński knihovně v Lublinu. Označení sbírka jak je nazývána v originálním názvu polštině *Zbiór słów pańskich* je příhodnější, neboť jak *Slova Pána* tak *Kronika* nejsou ucelené texty nýbrž soubory výroků, citátů z Bible či příhod spojených s Frankovou osobou.

V rukopisech se neustále opakují výroky "*Pán řekl v Brně*" či "*řekl jsem Vám v Iwanie*" sbírka tedy nejspíše byla napsána během Frankova pobytu v Brně a doplněna v Offenbachu.⁷³ Do nauky jsou zapojeny prvky lidových pohádek, legend, pověr, snů a mýtů. Je psána jednoduchým, srozumitelným jazykem určeným pro obyčejné lidi. Podle Kraushara je Frankovo učení ve Slovech Pána "*komické groteskní a nepochopitelné*".⁷⁴

Frank ve své nauce vycházel z předpokladu, že se blíží konec světa a současný svět bude nahrazen světem mesiánské svobody. Jádrem jeho učení byla teorie o cestě ke zjevení Boha, již viděl jako cestu k nespoutanému proudu života, která člověka osvobozuje od všech omezujících zákonů. Sám sebe považoval a prohlásil za nové vtělení božské duše, která sídlila v samotném Šabtajovi. Prohlásil se za mesiáše, který přišel dokončit Šabtajovo dílo, tak jako Jákob dokončil dílo Abrahama a Izáka.⁷⁵

Frankismus některé z deseti sefir vyzdvihuje, jiným dává jiné významy. Za hlavní sefiru považuje Malchut, kterou pojmenovává jako Šechina. Základem všeho je ženský princip. Šechina již není skryta, ale má lidskou podobu mladé panny. Frank se ve své nauce snaží co nejvíce přiblížit koncepci křesťanskému pojetí Panny Marie.⁷⁶

⁷³Maciejko, P. "Frankism." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 6 August 2010. 21 April 2012 <http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Frankism>.

⁷⁴Scholem, G. *The Messianic idea in Judaism: and other essay on Jewish spirituality*. New York: Schocken Books, 1995. s 83.

⁷⁵Pěkný, T. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 2001. s. 228.

⁷⁶Encyclopedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo:Frank,Jacob,and the Frankists.

Silné ovlivnění mariánským kultem poukazuje na fakt, že svou manželku Hanu prohlásil za ztělesnění „Matky Boží“ a po její smrti tuto roli určil své dceři Evě.⁷⁷ Na tomto příkladu můžeme nalézt paralelu s Šabtajem Cvi, který svou ženu Sáru nazýval Královnou.⁷⁸ Stejně jako Frank o své ženu a posléze dceru Evu. Do mariánského kultu se silně promítá i kult „Černé Madony“ uctívané v Čenstochové, kde byl Frank část života vězněn.⁷⁹

Symbolem frankismu bylo písmeno „V“, které představovalo cestu dolů, cestu do démonického světa anebo cestu vzhůru k životu. Frank ohlašoval příchod mesiáše- ženy. *„Zatímco Šabtaj Cvi pravý mesiáš- dosáhl stavu ženicha pravého Božího slova, ve frankismu pravdivé slovo Boží sestoupilo do ženského těla.“*⁸⁰

Náš svět byl pro Franka světem zla. Opravdový Bůh je absolutně skrytý. Všechna pravidla, kterými je náš svět řízen, brání přiblížení se k Bohu. Člověk by měl na všechny zákony zapomenout a tím dospět k životu. K porušování pravidel a páchání hříchu sám Frank ve sbírce *Slova Pána* mnohokrát navádí.⁸¹

Dalším pilířem frankistické víry byla cesta k „velkému bratrovi“, Ezauovi, mystickému Ezauovi, který se nachází na určitém místě, kde nejsou žádné zákony, pouze život. Cesta vede skrze náboženství Edomu, tedy křesťanství, konkrétně katolicismu. Křest je vnímán jako nutný krok k dosažení pravého poznání.⁸²

Téma trojjednosti Frank přepracoval v průběhu celého života. V Soluni se prohlásil za třetího mesiáše; Šabtaj Cvi, Jacob Querido

⁷⁷tamtéž.

⁷⁸Sholem, G. Sabbatai Sevi. The mystical Messiah. New Jersey: Princeton University Press, 1973. s. 2

⁷⁹Schuchard, K. Marsha. Mea'yin yavo 'ezri. Michigan: Wayne State University Press. 2011 In: Glenn Dynnee (ed). *Holly Dissent. Jewish and Christian Mystics in Eastern Europe.*, nestránkováno.

⁸⁰Maciejko, P. The mixed multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press. 2011, s. 28.

⁸¹Schuchard, K. Marsha. Mea'yin yavo 'ezri. In: Glenn Dynnee (ed). *Holly Dissent. Jewish and Christian Mystics in Eastern Europe.* Michigan: Wayne State University Press. 2011, nestránkováno.

⁸²Maciejko, P. "Frankism." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 6 August 2010. 21 April 2012 <<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Frankism>>.

a Frank. V Iwanie do nauky začlenil mariánský kult a křesťanské symboly. Šechina již pro něj nepředstavuje duši Boha ale pannu.⁸³

Vzhledem k tomu, že frankisté měli zákaz o celém učení mluvit, "masa дума" což byl jakýsi slib mlčenlivosti, nemáme pro hlubší popis frankistické víry mnoho informací.⁸⁴

---

⁸³Rabow, J. Fifty Jewish messiah. Israel: Gefen Publishing House, 2002. s 127.

⁸⁴Encyclopedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Frank, Jacob, and the fankists.

3 ŽIVOT JÁKOBA FRANKA

3.1 Dětství a mládí

Ja'akov ben Lejb se narodil v oblasti polského Podolí. Území náleželo mezi lety 1672-1699 Osmanské říši, poté Polsku a od roku 1793 přešlo pod správu Ruska, dnes je součástí Ukrajiny.⁸⁵ V důsledku častého střídání politického vedení se mísily kulturní vlivy i myšlenky. Jako příklad lze uvést sabatiány, kteří udržovali kontakty s osmanskými dōnme.⁸⁶

Skutečný rok Frankova narození nelze ze zdrojů přesně určit. Podle frankistické *Kroniky* se Frank narodil roku 1726 v Berczanie. Awerdyk uvádí rok 1727, neboť při výslechu inkvizicí Frank uvedl, že je stár 33 let.⁸⁷

Frankova rodina ze strany matky byla silně navázána na sabatianistické hnutí. Matka Rachel Hirschl z Rzeszow byla spřízněna s rodinou Schöndla Dobrušky, který byl známým sabatiánem v Čechách.⁸⁸ Otec byl nejspíše pomocný učitel. Krátce po narození Franka se celá rodina přestěhovala do Osmanské říše.⁸⁹

S Frankovým narozením bývá spojena legenda, kterou najdeme ve *Slovech Pána*. Propojuje událost Frankova narození s demonstrací boje dobra a zla. Dobro představuje Frankova babička a zlo královna čarodějnic, která se pokusila se svými služkami dítě unést. Díky nadpřirozené moci babičky se únos nezdařil. Celá tato legenda má podpořit chápání Franka jako osoby výjimečné a předurčené k nějakému velkému úkolu. V závěru legendy babička pronáší Frankovým rodičům

---

⁸⁵Hundert, H. *Jews in Poland-Lithuania in the Eighteenth Century: A Genealogy of Modernity*. California: University of California Press, 2006. s. 120..

⁸⁶Schubert, K: *Židovské náboženství v proměnách věků*. Praha: Vyšehrad.1999. s. 216.

⁸⁷Awerdyk: *Opisanie wszystkich dworniejszych okoliczności nawrócenia do wiary s. Contra-Talmudystów*,cit. dle Davidowicz: *Jakob Frank,der messiah aus dem Ghetto*. s. 126.

⁸⁸Maciejko, P. *The mixed multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755- 1816*. Pennsylvania: University of Pensylvania Press, 2011. s. 12.

⁸⁹Encyclopedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Frank, Jacob, and the Frankists.

„Chraňte toto dítě a starejte se o něj, protože skrze něj přicházejí na svět nové věci.“⁹⁰

Mládí strávil Frank na různých místech v Černovicích, Smyrně, Konstantinopolu a v Bukurešti, kde posléze působil jako obchodník.⁹¹ Dle *Kroniky* se v roce 1752 oženil s Hanou, dcerou Rabiho Tova:

*„V roce 1752, 11. června, byla svatba Pána v Nikopoli podle židovsko-frankistické tradice.“*⁹²

Údajné tvrzení, že svatební obřad proběhl v duchu židovsko-frankistické tradice, je nesmyslný, neboť Frank se frankistickou tradicí teprve chystá založit. V *Kronice* bližší informace o obřadu nejsou. Maciejko uvádí, že obřad proběhl v židovsko-turecké tradici a všechny zdroje se shodují na informaci, že svědkové byli Rabi Mordechaj, známý sabatián z Prahy a Rabi Nachman. Během obřadu proběhlo mystické zasvěcení. V *Slovech Pána* je uvedeno, že při sňatku byl Frank zasvěcen do tajné nauky. Svědkové Rabi Mordechaj a Rabi Nachman nebyli vybráni náhodně:

*Rabi Mordechaj: „...Rabi býval učitelem židovských dětí v Praze, zdával se mu opakovaně sen, ve kterém mu bylo řečeno aby opustil zemi a odhalil víru Jakobovi. Mordechaj snům nevěnoval pozornost až do dne, kdy k němu přišel neznámý muž a pověděl mu, že pokud neuteče bude zmlácen a obviněn z cizoložství. Rabi si uvědomil, že má synovce jménem Jákob a vydal se za ním. Nechal vše za sebou a vydal se do Lvové. Poté se stalo, že za mnou přišel na mou svatbu v Nikopoli, našel mě pod kanopem, v souladě s jejich zvyky. „Neznal mě, přišel, aby mi vše odhalil. Vyslyšel vše na co jsem se ptal, a kde je mesiáš? Odpověděl v Salonice.“*⁹³

⁹⁰Lenowitz, H. The collection words of the lord (online) dicta 43b.

⁹¹Maciejko, P. "Frankism." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 6 August 2010. 24 April 2012 <<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Frankism>>.

⁹²Kronika, cit. dle Davidowicz. Jakob Frank, der messiah aus dem Ghetto s. 142. Juni, war die Hochzeit des Herrn in Nikopolis nach der Judisch-frankistischen.

⁹³Lenowitz, H. The collection words of the lord (online) dicta s.15. „(... Rabbi Mardocheusz, being a teacher of Jewish children in Prague, had the same dream thrice night after night. In it he was told, Go away from here and reveal the secret religion to Jacob. He saw the same thing once, twice and three times but paid no attention to it. Then one day, an ordinary man came to him and

Rabi Lejb: „Když jsem se ho v mládí žádal o odhalení tajné víry, řekl mi, můj synu, nedozvíš se to do doby, až budeš hoden ženy, v ten moment při tvé svatbě ti bude celé tajemství odhaleno.“⁹⁴

V manželství se narodila dcera Eva. Zhruba rok po narození dcery Evy se vrací zpět do Soluně a navazuje přímé vztahy s tureckými sabatiány dönme.⁹⁵ V Soluni se setkal s vůdcem soluňských dönme Baruchem Russem, kterého přívrženci uznávali jako vtělení Šabtaje Cvi. V *Kronice* je psáno, že zde duše Barucha prostoupila Frankovým tělem. Zpráva o této události se šířila po celé Soluni a Frankova sláva rostla. Přijal titul *chacham* Ja'akov, což je v aškenázské tradici rabi. Po vzoru Šabtaje Cvi začal porušovat zvyklosti a pohoršovat okolí.⁹⁶ Jako příklad lze uvést veřejné narušování šabatu či bohoslužby v synagoze. Frank v této době podnikl také pouť k hrobu Natana z Gazy ve Skoplje.⁹⁷

3.2 Jákob Frank v Podolí

Roku 1755 se vrátil zpět do Podolí s cílem získat nové stoupence a sjednotit tamější heretické hnutí. Sám sebe prezentuje jako slavného

---

said to him, Run away from here because here they want to beat you up for adultery and accuse you of various other things; at that he became extraordinarily frightened and ran away, and, since he had a nephew by the name ofnight after night. In it he was told, Go away from here and reveal the secret religion to Jacob. He saw the same thing once, twice and three times but paid no attention to it. Then one day, an ordinary man came to him and said to him, Run away from here because here they want to beat you up for adultery and accuse you of various other things; at that he became extraordinarily frightened and ran away, and, since he had a nephew by the name of Jacob, he thought that he should tell him the mysteries of the secret religion. He did so when he came to Lwów. Then it happened that he, having left everything behind, came to my wedding in Nicopolis 28 and, having found me there under the canopy according to their customs, he not knowing me at all, it came to him to reveal absolutely everything to me. Hearing all this I asked, And where is the messiah? He answered, In Salonika.)

⁹⁴Harris Lenowitz: The collection words of the lord (online) dicta 15: „(... Rabbi Leib, when I, in my youth, asked him to reveal to me the secret faith, told me, My son, you won't get to know it till the time when you will be worthy to take a wife, at that time, during your wedding itself, the whole secret will be revealed to you).

⁹⁵Weinryb, B. The Jews of Poland: A Social and Economic History of the Jewish Community in Poland from 1100-1800. United States of America: The Jewish Publication Society of America, 1972. s. 237.

⁹⁶Encyclopedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Frank, Jacob, and the Frankists.

⁹⁷Maciejko, P. The mixed multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755- 1816. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press, 2011. s. 16.

kabalistu a velvyslance dönme.⁹⁸ Nejdříve zamířil do Korolowky, poté do Jerzierzan a přes Busk do Lvové, kde svou pouť zakončil návštěvou významné sabatiánská rodiny Schörr.⁹⁹ Frankova činnost v oblasti byla sledována a koncem ledna 1756 v malém městě Landškroun blízko Moldavských hranic byl obviněn z tajného orgiastického rituálu.¹⁰⁰

3.3 Církevní disputace

Z výpovědí svědků není zcela jisté, co se na konci ledna v Landškrouně událo. Zúčastnění sabatianité byli společně s Frankem ihned zatčeni a vyslýcháni.¹⁰¹

V roce 1757 Frank využil možnosti vrátit se zpět do Osmanské říše, kde později oficiálně přijímá islám.¹⁰² „*Svůj přestup pocíťoval ve smyslu ideologie sekty dönme jako akt osvobození padlých božských paprsků z hlubin islámu.*“¹⁰³

Proces však Frankovo útekem neskončil. Židovské autority svolaly takzvaný „bejt din“ neboli rabínský soud do Satonowa, který vydal na účastníky klatbu. Rozsudek tohoto soudu byl předán rabínskému shromáždění v Brodách, kde byla roku 1756 vynesena klatba (hebrejsky cherem), potvrzená synodou čtyř zemí, tedy nejvyšším rabínským kolegiálním orgánem polského židovství.¹⁰⁴ Studentům bylo zakázáno studovat knihu Zohar a naukami Izáka Lurii se Židé nesměli zabývat před 30 věkem svého života.¹⁰⁵ Rozsudek byl poté rozšířen na celou oblast Podolí.

⁹⁸Maciejko, P. "Frankism." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 6 August 2010. 21 April 2012 <<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Frankism>>.

⁹⁹Weinryb, Bernard. The Jews of Poland: A Social and Economic History of the Jewish Community in Poland from 1100-1800. United States of America: The Jewish Publication Society of America. 1972, s. 244.

¹⁰⁰Encyclopedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Frank, Jacob, and the Frankists.

¹⁰¹Maciejko, P. The Mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania, 2011. s. 22.

¹⁰²Rabow, J. Fifty Jewish Messiahs. Izrael: Gefen Publishing House, Ltd., 2003. s. 125.

¹⁰³Schubert, K. Židovské náboženství v proměnách věků. Praha: Vyšehrad. 1999, s. 216.

¹⁰⁴Maciejko, P. "Frankism." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 6 August 2010. 21 April 2012 <<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Frankism>>.

¹⁰⁵Schubert, K. Židovské náboženství v proměnách věků. Praha: Vyšehrad. 1999, s. 216.

Rabíni se obrátili s žádostí o pomoc při zastavení této sekty na biskupa ve městě Kamieniec Podolski, Nikolaje Dembowského. Židovské autority uvedly, že sekta pod vedením Franka ohrožuje obě víry svými magickými praktikami a žádali její odsouzení. Katolické duchovenstvo využilo šance vmísit se do vzniklé situace a zasáhlo.¹⁰⁶ Frankisté zareagovali velmi pragmaticky a prohlásili se za kontratalmudisty. Talmud označili za lživý a přihlásili se k trojjedinné teologii.¹⁰⁷ Vzniklou situaci tím obrátili ve svůj prospěch.

Při manifestaci svých názorů využili možnosti dvojitého výkladu nauky a zajistili si u křesťanského duchovenstva ochranu a podporu. Následovali dvě veřejné diskuze, první se uskutečnila v Podolské Kamenici a druhá ve Lvové. Celý spor nakonec skončil pozitivně pro frankisty, když byl rozsudek cheremu zrušen.¹⁰⁸ O tomto dočasném vítězství se Maciejko ve svém článku vyjadřuje takto:

„ V této chvíli se skoro zdálo, že sabatianismus je uznán jako legitimní forma judaismu. Tak byla porušena dlouhá tradice, že křesťanství zná pouze jedno židovské náboženství. Soud rozhodl, že Žid jako individuum může přejít z jedné židovské „denominace“ do druhé. Stavěje na precedentu karaitů, verdikt soudu definoval sabatiány jako Židy kontratalmudisty a přiznal jim stejná práva a povinnosti jako všem Židům, žijícím ve státě.“¹⁰⁹

Situace se změnila po Dembowského smrti, sabatianité nenáleželi ani ke křesťanům ani k Židům, a proto nepožívali pomoci ani z jedné strany. Propukly perzekuce a pronásledování. Podolští sabatianité uprchli do Turecka.¹¹⁰ A ti, kteří zůstali se nechali pokřtít, aby tak mohli požívat katolické ochrany. Během Kamenického procesu žil Frank v Osmanské

¹⁰⁶Maciejko, P. "Frankism." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 6 August 2010. 21 April 2012 <<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Frankism>>.

¹⁰⁷Pěkný, T. Historie židů v Čechách a na Moravě. Praha: Sefer, 2001. s. 228.

¹⁰⁸Maciejko, P. The mixed multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania, 2011. s. 50.

¹⁰⁹Maciejko, P. "Frankism." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 6 August 2010. 21 April 2012 <<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Frankism>>.

¹¹⁰Maciejko, P. The mixed multitude. The mixed multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania, 2011. s. 88.

říši jako muslim. Jeho konverze je datována počátkem roku 1757.¹¹¹ Přijal jméno Ahmed a připravoval se na pozici vůdce muslimského dönme.¹¹²

Nástupce Dembowského v Polsku nesouhlasil s podporou sabatiánů. Při disputaci ve Lvové byly hlavními tématy sabatianismus a projednání vražd, které byly klasifikované jako rituální. Kontra-Talmudisté přislíbili toto tvrzení podpořit. „*Frankisté těžili z křesťanského předsudku, že Židé zabíjejí křesťanské děti a používají jejich krev k rituálním účelům.*“¹¹³

Při disputaci ve Lvové nebyli frankisté představeni jako nový oddělující se proud judaismu ale jako noví konvertité ke katolictví. Církev je využila k posílení své propagandy proti Židům. I přes velké úsilí frankistů však k odsouzení talmudistů nedošlo. Opět byly předloženy teze velmi podobné křesťanskému pojetí. Většina frankistů se již během disputace nechalo pokřtít.¹¹⁴ Arcibiskup Polska zaslal dopis žádající katolické duchovní o shovívavost s novými konvertity. Manifest byl přeložen do mnoha jazyků a jeho zkrácená verze byla zaslána do pařížských kostelů a byla čtena během nedělního kázání. Zprávy o této události se dostaly i do Anglie a Nového světa.¹¹⁵

3.4 Frankův návrat do Polska

V lednu roku 1759 Frank opustil Turecko a vydal se do Iwanive, kde jej očekávali věřící z celé východní Haliče.¹¹⁶ Právě v tomto období se Frank prohlásil za živoucí inkarnaci Boží, která přišla dokončit dílo Šabtaje Cvi a Barucha a jako pravý Jákob završí dílo předků Abrahama a Izáka.¹¹⁷

¹¹¹Encyclopedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Frank,Jacob, and the Frankists.

¹¹²Maciejko,P. The mixed multitude. The mixed multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania, 2011. s.89.

¹¹³Schubert, K. Židovské náboženství v proměnách věků. Praha: Vyšehrad. 1999, s. 217.

¹¹⁴Schuchard, K. Marsha. Mea' yin yavo 'ezri. In: Glenn Dynnee (ed). *Holly Dissent. Jewish and Christian Mystics in Eastern Europe.* Michigan: Wayne State University Press. 2011, neustránkováno

¹¹⁵Schubert, K. Židovské náboženství v proměnách věků. Praha: Vyšehrad. 1999, s. 217.

¹¹⁶Encyclopedia Judaica. (ed.) Geofffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Frank,Jacob,and the Frankists.

¹¹⁷Pěkný, T. Historie Židů v Čechách a na Moravě. Praha: Sefer, 2001. s. 228.

Rozvinul zde své učení formou krátkých sdělení a podobností. Pomalu začal připravovat sektu na přijetí katolické víry. Při organizaci imitoval evangelickou tradici: jmenoval 20 emisarů (apoštolů) nebo také "bratřů", kteří byli uznáni jako jeho učedníci. Jmenoval také 12 "sester" jejichž hlavním úkolem bylo sloužit Frankovi jako konkubíny.¹¹⁸ Stejně jako Šabtaj Cvi jmenoval 12 apoštolů. Skupina zůstala v Iwaniu do jara roku 1759.¹¹⁹

Sám Frank byl pokřtěn ve Lvovské katedrále 17. září 1759, kde při křtu přijal jméno Jakub Josef.¹²⁰ Dalších přibližně 3000 židů postupně konvertovalo ve Lvově, Lublani a Varšavě. Někteří byli na základě Litevského zákona z roku 1588 povýšeni do šlechtického stavu, což zajišťovalo právo na křest i jejich potomkům.¹²¹

Po křtu se vydal Frank do Varšavy, kde byl společně se svou ženou slavnostně podruhé pokřtěn králem Augustem III. Přítomnost krále a oddanost stoupců, kteří Franka stále uctívali nenechala duchovní v nečinnosti. Rozhodli se silné pouto mezi Frankem a jeho stoupcem oslabit. Na začátku února 1760 byl Frank zatčen.¹²² Ve vydané proklamaci byl obviněn ze zavádění nepřijatelných myšlenek ohledně Druhého příchodu a Posledního soudu. Frank byl izolován od svých stoupců do doby než padne konečné rozhodnutí.¹²³

3.4.1 Vazba v Čenstochové

V bernadiánském klášteře v Čenstochové Frank strávil dlouhých 13 let. Podle výpovědí některých frankistů byl Frank předveden před inkvizici a po výslechu odsouzen dne 6. června 1761.¹²⁴ O samotném pobytu v

¹¹⁸Encyclopedia Judaica. (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo:Frank, Jacob, and the Frankists.

¹¹⁹tamtéž.

¹²⁰Davidowicz, S. K. Jakob Frank, der Messias aus dem Ghetto, Frankfurt/Main – New York: Peter Lang, 1998 s. 226.

¹²¹Maciejko, P. "Frankism." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 6 August 2010. 21 April 2012 <<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Frankism>>.

¹²²Schubert, K. Dějiny Židů v proměnách věků. Praha: Vyšehrad, 1999. s. 219.

¹²³Weinryb, B. The Jews of Poland: A Social and Economic History of the Jewish Community in Poland from 1100-1800. United States of America: The Jewish Publication Society of America. 1972, s. 255.

¹²⁴Davidowicz, S. K. Jakob Frank, der Messias aus dem Ghetto, Frankfurt/Main – New York: Peter Lang, 1998. s.231.

Čenstochové není doloženo mnoho údajů. Je známo, že mu bylo povoleno přijímat návštěvy, dokonce i vyslance frankistů. V roce 1762 manželka a dcera dostaly povolení přestěhovat se do kláštera.¹²⁵ Později se Frankova rodina rozrostla o další tři potomky Jákoba, Rochuse a Josefa.¹²⁶

Dokladem toho, že podmínky vazby nebyly zvlášť tuhé můžeme shledat na případu benevolence úřadů, které neměly nic proti, aby se Frankovo přívrženci nastěhovali do okolí kláštera a byl jim povolen pobyt blízko svého vůdce. Frank v pevnosti navštěvoval pravidelně bohoslužby a studoval Nový Zákon, zároveň mu bylo umožněno provádět vlastní rituály. Frankistické prameny uvádějí, že odtud byla v roce 1786 vypravena poselstva do Podolí, Moldávie, Maďarska, Německa a na Moravu.¹²⁷ Frank také vyslal dva emisary do Moskvy, aby zde navázali nové vztahy. Ve Varšavě frankisté jednali s ruským ambasadorem Nikolajem Vasiljevičem Repninem, kterému Frank nabídl určitý počet Židů, kteří konvertují k pravoslaví.¹²⁸ Rusové tuto nabídku odmítli, ale přislíbili Frankovi, že v případě, že oblast Čenstochova stane jejich územím, Franka osvobodí. Jak se také v roce 1773 stalo a Frank byl osvobozen.¹²⁹

3.5 Jákob Frank v Brně

Po propuštění z vězení Jákob Frank, společně se svou rodinou a veškerým majetkem a za doprovodu přívrženců opustil Polsko. Jako nové místo pobytu zvolil Brno. V březnu 1773 zde požádal o povolení se

¹²⁵Encyclopedia Judaica. (ed.) Geofrfrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Frank, Jacob, and the Frankists.

¹²⁶Maciejko, P. The mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania. 2011, s. 169.

¹²⁷Encyclopedia Judaica. (ed.) Geofrfrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Frank, Jacob, and Frankists.

¹²⁸tamtéž.

¹²⁹Schubert, K. Dějiny Židů v proměnách věků. Praha: Vyšehrad, 1999. s. 219.

usadit, přičemž se prezentoval jako bohatý kupec, který byl donucen opustit Polsko z důvodu politických nepokojů.¹³⁰

Brněnský prefekt Karl Friedrich Graf von Zollern byl k Frankovi a jeho družině od počátku nedůvěřivý, a proto požádal vyšší úřady o posouzení Frankovo žádosti.¹³¹ Moravsko zemský guvernér doporučil prefektovi podrobně prošetřit Frankovo úmysly, jeho finanční prostředky a zejména důvod mimořádně vysokého počtu služebnictva. Výsledky vyšetřování jsou uvedeny v dopise z 8. června roku 1773.¹³²

Na základě Zollernovo vyšetřování poté guvernér povolil "novému neofitu Josefu Franckovi" svobodně a bez omezení pobývat v Brně.¹³³ Po dobu jednoho roku úřady nejevily o Franka žádný zájem a to až do doby 31. června 1774, kdy byl vydán ve Vídni dvorský dekret, kterým Česko-moravská kancelář, jménem hraběte Bluemegena, požadovala nové informace o působení Jákoaba Josefa Franka v Brně.¹³⁴ Hrabě Bluemegen požadoval prošetření celé sekty a poukazoval na hrozbu nebezpečí rozšíření Frankových stoupenců.

V pozadí vídeňského dopisu stojí bývalý frankista Jákob Galinský. V dopise Marii Terezii žádal o prošetření Frankových náboženských aktivit. Galinský pocházel z východohaličské Gliny u Lvové, kde působil jako rabín. Jako většina frankistů konvertoval roku 1758 ke katolické víře. Následoval Franka do Čenstochové, kde však došlo k názorovému střetu. Frankovy praktiky shledával nemorálními a jeho chování proti lidské přirozenosti.¹³⁵

Mezi Galinským a Frankem však nešlo pouze o ideový střet, jednalo se také o spor osobní, neboť Galinského žena se rozhodla opustit

¹³⁰ Encyclopedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Frank, Jacob, and Frankists.

¹³¹ Moravský zemský archiv Brno, F 123 „Franck“, list 4, cit dle Rabinowicz, Jacob in Brno. In: *The Jewish Quarterly Review, New Series*, Vol. 57. University of Pennsylvania Press, 1967. s. 430.

¹³² Moravský zemský archiv Brno, F 123 „Franck“, list 4, cit. dle Rabinowicz, Jacob in Brno. In: *The Jewish Quarterly Review, New Series*, Vol. 57. University of Pennsylvania Press, 1967. s. 430.s. 436.

¹³³ Rabinowicz, K. O. Jacob Frank in Brno. In: *The Jewish Quarterly Review, New Series*, Vol. 57. University of Pennsylvania Press, 1967. s. 430.

¹³⁴ tamtéž. s. 431. V dokumentu se místo jména Frank objevuje Frenzl, zřejmě chyba písaře.

svého muže a zůstat s mistrem. V žalobě Galinsky uvádí cenné informace o Frankovi a jeho aktivitách a vězení v Čenstochové. Informuje o konferenci z roku 1757 v Postivani, kde Frank představil svůj koncept trojjediného učení. Uvádí zde Frankovo prohlášení, které osvětluje přestup ke katolické víře, neboť Ježíš přišel, aby mu připravil cestu. Proto je nutno nyní přejít ke křesťanství a předstírat plnou oddanost. Zmiňuje se i o pokusu připravit o život Galinského a ostatní protivníky. Zdůrazňuje prošetření jeho žaloby, kde jej obviňuje z hanobení katolické víry, šíření nebezpečné nauky a dožaduje se navrácení peněz, které mu půjčil.¹³⁶

Galinského argumenty neměly pro úřady dostatečnou váhu, neuspěl ani u Vídeňského soudu ani u Moravského zemského gubernia. Z množství audiencí u Josefa II. a Marie Terezie lze usuzovat i přízeň vyššího dvora.¹³⁷

V průběhu pobytu v Brně zavedl Frank pro svou družinu jakýsi vojenský režim. Muži na dvoře nosili uniformy a byli ozbrojeni meči.¹³⁸ Trautenberger ve Svatební brněnské kronice uvádí:

„1775, 14. března se dostalo Frankovi za dostiučinění a jeho vznosné myšlenky mohly dále pokračovat, se svou dvacetiletou dcerou Evou jel do Vídně, obdržel ihned audienci u Josefa II, a 21. března u Marie Theresie. Tehdy se poprvé zdálo, že Frankův plán na uchvácení části Turecka a založení samostatného státu se vyvíjí.“¹³⁹

Pro tvrzení, že Frank chtěl vytvořit pro své stoupence vlastní stát, není dostatek podložených důkazů. Ani o audiencích u Marie Terezie dostatek informací, nelze tedy tuto domněnku doložit. Frank působil v Brně do 10. února 1786.

---

¹³⁵Rabinowicz, K. O. Jacob Frank in Brno. In: *The Jewish Quarterly Review, New Series*, Vol. 57. University of Pennsylvania Press, 1967. s. 433.

¹³⁶Moravský zemský archiv Brno, F 123 „Franck“, list 4, cit. dle Rabinowicz, Jacob in Brno. In: *The Jewish Quarterly Review, New Series*, Vol. 57. University of Pennsylvania Press, 1967. s. 440.

¹³⁷Maciejko, P. *The Mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816*. Philadelphia: University of Pennsylvania, 2011. s. 197.

¹³⁸Encyclopedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Frank, Jacob, and the Frankists.

¹³⁹Trautenberger, G. *Chronik der Landeshauptstadt Bruenn*, cit dle Davidowicz: Jakob Frank, der Messiah asu dem Ghetto. Frankfurt/Main- New York: Peter Lang, 1998. s. 274.

3.6 Baron von Offenbach

Posledním centrem Frankistů se stal dvůr v Offenbachu. Frank zde vystupoval jako baron a o své dceři Evě prohlašoval, že je dcerou Kateřiny Veliké.¹⁴⁰

Všude byl doprovázen s překladatelem a pokud se objevil na veřejnosti, vždy vystupoval jako vysoká šlechta. Každé ráno ve čtyři hodiny vedl Frank v blízkém lese náboženský obřad. Na ceremonii vyrážel kočár s šesti koňmi, doprovázený dětmi s červenými a bílými turbany. Procesí se skládalo z vojáků v polských a maďarských uniformách, malého Číňana nesoucí žlutý deštník. Eva seděla v druhém kočáře vždy v zelených šatech ozdobených diamanty a perlami s chlapcem představující Amora. Na voze také byla postava ženy Amazonky. Frank sám byl oblečený podle turecké módy. Nosil žluté boty, široké červené kalhoty a kaftan.¹⁴¹

Roku 1791 podlehl Frank infarktovému záchvatu.¹⁴² Jeho pohřeb nebyl o nic méně okázalý než jeho celý pobyt v Offenbachu. Po jeho smrti vedla až do roku 1812 panství v Offenbachu Eva.¹⁴³ Zpočátku vyjadřovali stoupenci Evě oddanost zájem. Jako nová autorita však neobstála. Pomalu Eva ztrácela veškerou finanční podporu roku 1817 zemřela.¹⁴⁴

---

¹⁴⁰Lenowitz, H. The charlatans at the Gottes Haus in Offenbach. Netherlands: Kluwer Academic Publisher., 2001 In: Goldish, M. *Millenarianism and Messianism in Early Modern European Culture: Jewish Messianism in the Early Modern World.*, s. 193.

¹⁴¹Maciejko, P. The mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania. 2011, s. 234.

¹⁴²Rabow, J. Fifty Jewish Messiahs. Izrael: Gefen Publishing House, Ltd., 2003. s.123.

¹⁴³Heller, J. M. Printing the Talmud: A History of the Individual Treatises Printed from 1700 to 1750. Netherlands: Brill, 1999. s. 52

¹⁴⁴Rabow, J. Fifty Jewish Messiahs. Izrael: Gefen Publishing House, Ltd., 2003. s.132.

4 LANDŠKROUNSKÁ AFÉRA

Jak již bylo zmíněno v kapitole 3.2, Jákob Frank byl se skupinou sabatiánů v Landškrounu obviněn z provádění tajného orgiastického rituálu. Přesné datum události není známo. Podle výpovědí svědků rituál proběhl ve dnech 26.-27. ledna 1756.¹⁴⁵ Čerpat můžeme ze tří písemně doložených zdrojů. *Slova Pána* uvádí, že účastníci zpívali písně a byli společně s Frankem zatčeni. Další podrobnosti o rituálu můžeme nalézt pouze ze židovských anti-frankistických zdrojů jako je Kleynův protokol (Coram iudicio) a Emdenův spis Sefer šimuš. Ve výpovědi se však liší.¹⁴⁶

První, kdo o průběhu rituálu informoval, byl rabi Jákob Emden.¹⁴⁷ Jákob Emden byl ve své době jedním z největších odborníků na sabatiánské hnutí. Byl odborníkem na skryté sabatiánské symboly a významy vložené do literárních děl. Velmi tvrdě napadal každého, u koho pojal podezření z podpory či sympatizování s hnutím. Nejznámějším sporem se stala takzvaná Eibenschutzova aféra.¹⁴⁸

Jákob Emden ve sporu obvinil Jonatana Eibenschutze z šíření amuletů se sabatiánskými symboly.¹⁴⁹ Janatan Eibenschutz byl pražský rabín. Část života působil jako rabín třech komunit (Altona, Hamburk, Wandsbek). Na svou obranu se roku 1725 přidal k ostatním pražským rabínům, kteří sabatiány exkomunikovali.¹⁵⁰ Koncil čtyř zemí rozhodl Eibenschutzovu nevinu. Rok po Emdenově smrti se Eibenschutzův synn Wolf prohlásil za sabatiánského proroka. V Eibenschutzově ješivě bylo nalezeno množství sabatiánských symbolů a byla zavřena.¹⁵¹

¹⁴⁵Weinryb, B. The Jews of Poland: A Social and Economic History of the Jewish Community in Poland from 1100-1800. United States of America: The Jewish Publication Society of America. 1972, s. 247.

¹⁴⁶Maciejko, P. The mixed multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania, 2011. s.26

¹⁴⁷tamtéž. s. 23.

¹⁴⁸Encyclopedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Emden, Jacob.

¹⁴⁹Jacob Emden. <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/biography/Emden.html> cit dne 24 April 2012

¹⁵⁰Pěkný, T. Historie Židů v Čechách a na Moravě. Praha: Sefer, 1993. s. 430.

¹⁵¹Encyclopedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Eybeschuetz, Jonathan.

Ve spisu Sefer šimuš popisuje průběh událostí takto: „Vzali ženy místních rabínů (které náleželi k sektě), ženu krásnou ale bez rozvážnosti, svlékli ji a umístili ji korunu Tory na hlavu, posadili ji pod kanopu jako nevěstu a tančili kolem ní. Slavili s chlebem a vínem odsouzených, a těšili svá srdce hudbou jako král David...a při tanci na ni padali a líbali ji, nazývali ji mezuzou, tak jako kdyby líbali mezuzu.“¹⁵²

Emden označuje za vůdce sekty Franka a dodává, že přišel do Landškrouna, protože věděl, že se zde shromažďují stoupenci Šabtaje Cvi.¹⁵³

Abraham Szagorod ve své práci „Ma'ase nora be-Podolija“ z roku 1769 umísťuje aféru do svého bydliště Szagorodu. Uvádí, že skupina návštěvníků vedená Frankem přišla do tohoto města pár dní před svátkem Šavu'ot a zůstala v domě místního rabína Chajima Magida. Před zahájením šabatu, sbor očekával příchod Frankovy skupiny do synagogy, aby zahájila večerní bohoslužbu. Rabi vyslal pro Franka a jeho skupinu, pedela. Ten vstoupil do rabiho domu, kde uviděl nahou ženu. Kolem ženy tančili a líbali ji. Muži měli na krku pověšené kříže. Po upozornění rabíni vtrhli do domu a stoupenci byli uvězněni. Místní rabín sabatiány exkomunikoval a zaslal zprávu o události do ostatních podolských komunit. Sektáři zákon ignorovali a rozpoutali kampaň proti rabinátu, která vedla k veřejné disputaci obou stran.¹⁵⁴

Jak uvádí Maciejko nejrozsáhlejší zprávu o rituálu předložil Dov ben Birkenthal ve svém spise Divrej bina. Podle Birkenthala, Frank vyzval sabatiány ze Lvové, aby s ním odešli do Soluně, kde mohou poklonit u hrobu Russa a uvidí jej provádět zázraky. Na cestě do Soluně se zastavili v Landškrouně a ubytovali se v domě muže jménem Lejb. K Frankovi a jeho skupině se přidalo několik lidí z Landškrouna a blízkého okolí, kteří společně slavili pár dnů tancem a zpěvem. Jakmile se o situaci dozvěděli místní duchovní autority Rabi Geršon a guvernér města Romanowski,

¹⁵²Maciejko, P. The mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania. 2011,s. 23.

¹⁵³tamtéž.

vtrhli do Lejbova domu, kde viděli nahé muže a ženy zpívající oslavné písně na Šabtaje Cvi a Barucha Russa. Guvernér nařídil okamžité 8 zúčastněných, včetně Franka.¹⁵⁵

Nalezené rukopisy byly zabaveny a poslány Menahemovi Mendelovi k probádání. Menachem Mendel sestavil *bejt din*, který se následně vydal do Landškrouna, kde začalo vyslýchání zatčených účastníků. Někteří přiznali své prohřešky a udali jména a zločiny ostatních sabatiánů. Delikventi byli uvězněni a jejich majetek byl zkonfiskován rabinátem. K této výpovědi Maciejko dodává, že spis byl vytvořen více jak půl století po Landškrounské aféře a autor čerpal hlavně z ústních záznamů.¹⁵⁶

Oficiální protokol katolického vyšetřování byl sepsán roku 1757 Františkem Kleynem, který rituál datuje z noci 27. na 28 ledna 1756 v domě Arona Lejba.¹⁵⁷ Potvrzuje se zde, tak jak je psáno ve Sloech Pána, že měli zakrytá okna koberci, aby byli skryti. Když místní vtrhli, do domu zabrali veškeré spisy a majetek. Účastníci byli zmláceni, zatčeni a poté vyslýcháni. Kleyn mezi účastníky zmiňuje Franka, Woł (rabi z Krzywce) a Lejba Aarona z Landškrouna (majitel domu).¹⁵⁸

Podle Kleynova protokolu můžeme datovat Landškrounskou aféru do noci mezi 27.-28. lednem 1756.¹⁵⁹ Frankistická *Kronika* událost o pár dní posouvá. Abraham Szarogród ji datuje do období mezi březnem a červnem 1756 a posouvá místo do Szarogoródu.¹⁶⁰ Dále víme, že se rituálu zúčastnil Frank a majitel domu Lejb Aaron. Zdroje také dokládají jednoho či více místních rabínů. *Kronika* zmiňuje Nachmana z Busku,

---

¹⁵⁴Maciejko, P. The mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania. 2011, s. 24.

¹⁵⁵tamtéž. s. 23.

¹⁵⁶Weinryb, B. The Jews of Poland: A Social and Economic History of the Jewish Community in Poland from 1100-1800. United States of America: The Jewish Publication Society of America. 1972, s. 240.

¹⁵⁷Kleyn, Coram iudicio recolende memoria Nicolai de stemmate Jelitarum a Dembowa Góra Dembowski, sig. F. cit dle Maciejko, P. The mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania. 2011, s. 25.

¹⁵⁸Maciejko, P. The mixed multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania, 2011. s. 25.

¹⁵⁹tamtéž

¹⁶⁰tamtéž. s. 23.

Kleynův protokol jmenuje Woł a z Krzywce a Emden uvádí nejmenovaného rabína z Landškrouna.

Z těchto tří verzí se Maciejko nejvíce přiklání k Emdenově spisu a dodává, že jeho popis událostí poukazuje na fakt, že Frank a jeho stoupenci prováděli mystický rituál oddání se s Tórou.¹⁶¹ Frankův rituál je podobný činu Šabtaje Cvi, který roku 1648 nechal pozvat nejvýznamnější rabíny, postavil svatební baldachýn, přinesl svazek Tóry a nechal se s ní oddat.¹⁶²

*„Šabtaj nahradil lidskou nevěstu Tórou. Účastníci v Landskrouně nahradili Tóru nahou ženou. V zachování tradice Simchat tora, rabiho žena byla zdobena typickými ornamenty jako svitek Tóry, posazena pod kanopou jako nevěsta, líbána a objímána s úctou.“*¹⁶³

Landskrounská aféra donutila rabinát upustit od tolerantní politiky vůči sabatiánskému hnutí. Používáním katolických symbolů při rituálu a zapletení místních rabínů se stalo nepřijatelným. V souvislosti se vzniklou situací autority kontaktovaly kamenickou diecézi vedenou biskupem Nikolajem Dembowským. Jakmile by byli rabíni obviněni ze sabatianismu, iluze o jednotě židovského náboženského zřízení v opozici k herezi by bylo ohroženo. Bylo nezbytné dokázat, že sabatianismus ohrožuje nejen judaismus, ale představuje hrozbu pro i křesťanskou víru.¹⁶⁴

4.1 Disputace v Kaminiec Podolské

Krátce po Landškrounské aféře významný rabín Abraham ha Kohen ze Zamošče požádal o pomoc při disputaci Jáкова Emdena, kterému spěšně zaslal dopis, informující o dané situaci.¹⁶⁵ Samotný Emden již roku 1751 přišel s radikální myšlenkou, že by křesťané měli sabatiány upálit.

¹⁶¹tamtéž. s. 26.

¹⁶²Sholem, G. Sabbatai Sevi. The mystical Messiah. New Jersey: Princeton University Press, 1973. s.159.

¹⁶³Maciejko, P. The mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania. 2011, s. 27.

¹⁶⁴Tamtéž. s. 39.

¹⁶⁵Tamtéž. s. 50.

Navrhoval spojit se s katolickými autoritami proti společnému nepříteli. Jeho práce obsahovala citace z evangelií pro případnou debatu s kněžími a návrhy na společnou strategii vedoucí k zničení sabatiánů. Prohlašoval, že by rozpory mezi Židy a křesťany měli jít stranou a sabatiánské hnutí by se mělo stát společným nepřítelem.¹⁶⁶

Po odchodu Franka do Osmanské říše se novým vůdcem stal Jehuda Lejb Krysa¹⁶⁷, společně s členy sekty předložili Latinský manifest, ve kterém se prohlásili za kontra-talmudisty a označili Talmud za lživý.¹⁶⁸ Poukazovali na to, že studiem kabalistických textů došli k pravdivému poznání, že Bůh je jednou podstatou, která je třemi osobami. Tím dokazovali svou blízkost ke křesťanství. Obvinili Židy, že skutečné jádro sporu není vykonávání magických praktik, ale to, že jimi vyznávané trojiční učení není v souladu s židovskou naukou.¹⁶⁹

Dle rozhodnutí biskupa Dembowského si každá strana měla na veřejné disputaci vybrat čtyři zástupce. Za kontra-Talmudisty to byli Lejb Krysa, Chajim Moszkowicz, Lejb Rabinowicz a Salomon Schörr. Debata probíhala od 20.-28. června 1757 ve městě Kamienci Podolském.¹⁷⁰ Kontra-talmudisté předložili těchto devět tezí:

1. Věříme ve vše co nás učil a nařídil Bůh ve Starém zákoně.
2. Knihy Mojžíšovy a všechny knihy Starého zákona mohou být přirovnány ke krásné oblečené panně, jejíž tvář je kryta a jejíž krásu nelze vidět. Tyto knihy jsou plně skryté moudrosti Boha. Mluví o věcech tajemných a o budoucnosti, a proto nemohou být pochopeny lidmi bez pomoci boží milosti.

¹⁶⁶Maciejko, P. The Peril of Heresy, the birth of a new Faith. United States of America: Wayne University Press, 2011 In: Glenn Dynner (ed). *Holly Dissent. Jewish and Christian Mystics in Eastern Europe.* nestránkováno.

¹⁶⁷Jehuda ben Lejb Natan působil jako rabín v Haliči. Po přestupu k frankistům byl vyslán jako zástupce na veřejnou disputaci roku 1759, po které jako většina přestoupil ke křesťanství. Jehuda ben Lejb. Jewish encyclopedia 23 April 2012 <<http://www.jewishencyclopedia.com>>.

¹⁶⁸Lejbovicz. Jewish encyclopedia 22. April 2012 <<http://www.jewishencyclopedia.com/articles/9736-lejbowicz>>

¹⁶⁹Maciejko, P. "Frankism." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 6 August 2010. 21 April 2012 <<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Frankism>>.

¹⁷⁰Maciejko, P. The mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania. 2011, s. 72

3. Rabíni starých časů prováděli výklad Starého zákona. Jejich vysvětlení jsou známa jako Talmud a obsahují mnoho lží, nepravdivostí a mnoho sporných míst a nepřátelství vůči Bohu a jeho učení.

4. Na základě Starého zákona věříme, že je jeden Bůh, bez začátku a konce, který je stvořitelem nebe a země a všech věcí známých i neznámých.

5. Věříme, že v bohu jsou tři osoby v jednom Bohu, bez rozdílů mezi nimi.

6. Věříme, že Bůh sám sebe vyjevil v tělesné podobě, která je stejná jako všechny lidské bytosti, ale bez hříchu.

7. Město Jeruzalém nebude obnoveno až do konce časů.

8. Židé čekají zbytečně na Mesiáše, který má přijít a povstat nad celým světem.

9. Na základě Starého zákona věříme, že sám Bůh v podobě člověka odčiní všechny hříchy, pro které je svět proklet. Jeho příchodem bude svět omilostněn a očištěn od nespravedlnosti.¹⁷¹

Teze jedna, dva a čtyři byly rabíny přijaty, teze tři byla akceptována pouze z první části. Co se týče tezí pět až devět odmítli rabíni do diskuze vstupovat dokud nebudou mít možnost písemné přípravy na odpovědi a požadovali čas na důkladný překlad.¹⁷²

Dne 17.října 1757 Dembowsky vynesl příznivý rozsudek pro kontratalmudisty.¹⁷³ Soud posoudil žalobu ze Satanowa jako pomluvu

¹⁷¹Maciejko, P. „Frankism“, in: The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe [online], Yale University Press, 2005, <www.yivo.institute.org/downloads/frankism.pdf.

¹⁷²Maciejko, P. The mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania. 2011, s. 72.

¹⁷³Falk, Avner. A Psychoanalytic History of the Jews. England: Associated University Press. Ltd., 1996. s. 576.

a rabíny postihl finančními pokutami.¹⁷⁴ Talmud byl označen za bezcenný a zkažený, společně s knihou Zohar a bylo nařízeno jejich pálení.¹⁷⁵ Maciejko poznamenává, že odsouzením knihy Zohar biskup zamýšlel zlomit pouto mezi kabalou a sabatiány. V kabale spatřoval magické prvky, které svádí k pověrčivosti a prohlásil, že toto učení nepřichází skrze Boha ale Satana.¹⁷⁶ Důsledky rozsudku byly pro židovské autority katastrofální Talmud a kabalistické knihy bylo zakázáno, kopírovat, psát, prodávat či darovat.¹⁷⁷

Po náhle smrti biskupa Dembowského došlo ke zvratu. Jeho nástupce Mikulowski okamžitě zrušil pálení Talmudu a začal proti sabatianismu důrazně vystupovat. Nakonec však od své tvrdší politiky ustoupil a s úmyslem využít kontra-talmudisty proti Židům s nimi začal jednat.¹⁷⁸

4.2 Disputace ve Lvové

Lvovská disputace probíhala od 17.června 1759 do 19. září.¹⁷⁹ Kontra-Talmudisté zde předložili svých 7 bodů pro debatu:

1. Všechna proroctví o příchodu Mesiáše již byla naplněna.
2. Mesiáš je pravý Bůh, jehož jméno je Adonaj. Vzal na sebe lidskou podobu a trpěl za naši spásu.
3. Od příchodu pravého Mesiáše svátosti a ceremonie byly zrušeny.

¹⁷⁴Kleyn. Coram iudicio, sig A1-5. cit. dle Maciejko, Pawel. The mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania. 2011, s. 86.

¹⁷⁵tamtéž: sig. H5.

¹⁷⁶Maciejko, P. The mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania. 2011, s. 86.

¹⁷⁷Emden, Sefer shimush, cit dle Maciejko, P. The mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania. 2011, s. 87.

¹⁷⁸Weinryb, B. The Jews of Poland: A Social and Economic History of the Jewish Community in Poland from 1100-1800. United States of America: The Jewish Publication Society of America. 1972, s. 247.

¹⁷⁹Encyclopedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Frank, Jacob, and the Frankists.

4. Každý by měl následovat učení Mesiáše, protože spása leží jen v něm.
5. Kříž je znakem božské trojice a duše Mesiáše.
6. Člověk může dosáhnout víry v Mesiáše Krále jen skrze křest.
7. Talmud učí, že Židé potřebují křesťanskou krev a kdokoliv věří v Talmud, ji musí používat.¹⁸⁰

„Podle protokolu z disputace můžeme rozeznat, že se záměry obou disputací podstatně změnily. V Kamieniec - Podolski diskutovali zoharité a tradiční Židé o tom, jestli je pravým klíčem k rozumění Bible Zohar, nebo Talmud. Ve Lvově naproti tomu argumentovalo proti sobě mesianistické a talmudické vědění.“¹⁸¹

I přes tvrzení kontra-talmudistů, že Židé používají krev při rituálech. Frankisté nedosáhli jejich odsouzení. Z disputací pro frankisty vyplývala nutná konverze ke katolické víře, aby tak byli ochráněni před hrozícími represemi.¹⁸²

---

¹⁸⁰Maciejko, P. „Frankism“, in: The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe [online], Yale University Press, 2005, <www.yivo.org/downloads/frankism.pdf.

¹⁸¹Davidowicz, J.K. Jakob Frank, der Messias aus dem Ghetto, Frankfurt/Main – New York: Peter Lang, 1998 str.213. „Anhand des Disputationns protokolls kann man erkennen, daß sich die Intentionender beiden Disputationen erheblich unterschieden. In Kamieniec-Podolsk disputieren die Zoharaten und traditionelle Juden darüber, ob der Zohar der richtige Schlüssel zum Verständnis der Bibel sei oder der Talmud. In Lemberg wurde dagegen messianische Wissen gegen talmudischen Wissen ins Feld geführt.“

¹⁸²Schubert, K. Židovské náboženství v proměnách věků. Praha: Vyšehrad. s. 218.

5 PŮSOBENÍ JÁKOBA FRANKA V ČESKÝCH ZEMÍCH

Frankisté v Českých zemích se od stoupenců v Polsku v mnohém odlišovali. Podolští sabatianité pocházeli z převážně nižší společenské vrstvy. Svou konverzí ukončili veškeré vazby s židovskou komunitou. Naopak frankisté z Moravy a Prahy patřili k velmi vlivným a zámožným rodinám. Rabow uvádí, že v polovině 19. století tvořili převážnou část právníků v Praze a Varšavě potomci z frankistických rodin.¹⁸³

Ve vrcholné fázi hnutí proběhla masová vlna konverzí například ve Lvové či Salonice. Čeští frankisté se neizolovali a byli nadále součástí obou komunit. Svou víru praktikovali tajně. Jako názorný příklad lze uvést případ Jonatana Eibenschutze.¹⁸⁴

v Brně Až do své smrti 10.12. 1791 žil na dvoře v Offenbachu ve vysokém blahobytu, který mu poskytovali jeho přívrženci z Varšavy a Prahy.¹⁸⁵

5.1 Jákob Frank a rodina Dobruschků

Jak je již zmíněno v kapitole Život Jákoba Franka, po dobytí Čenstochové roku 1772 Frank zamířil se svou dcerou do Varšavy. Poté se vydal na cestu s družinou čítající 18 lidí do Brna do domu své sestřenice Schöndel Dobruschky.¹⁸⁶ Maciejko uvádí, že podle některých zdrojů Jákob Frank v Brně vystupoval pod jménem Dobruschka.¹⁸⁷

Rodina Dobruschků sídlila v Brně od roku 1730, kdy do města přišel Jakub Moše Dobruška, též znám pod jménem Opotschner.¹⁸⁸ Rodina zastávala na Moravě významné místo. Roku 1750 se Dobruschka stal

¹⁸³Rabow, J. Fifty Jewish Messiahs. Izrael: Gefen Publishing House, Ltd., 2003. s. 132.

¹⁸⁴Maciejko, P. The mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania. 2011, 248-249.

¹⁸⁵Davidowicz, S. K. Jakob Frank, der Messias aus dem Ghetto, Frankfurt/Main – New York: Peter Lang, 1998. s. 285.

¹⁸⁶Encyclopedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Frank, Jakob, and the Frankists, Frank in Czestochowa. s. 189.

¹⁸⁷Maciejko, P. The mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania. 2011, s. 196.

podílníkem v tabákové společnosti a také získal povolení zřídit soukromou modlitebnu a košer jídelnu.¹⁸⁹

Jeho syn Salman Dobruschka (1715-1774) si vzal Schöndlovou, rozenou Hirschlovou, která byla známá pro svou inteligenci, podnikavost a krásou. *„Byla to zřejmě ona, kdo pozval Jákoba Franka, svého bratrance do Brna poté, co vyšel z Polského vězení.“*¹⁹⁰

Nejvýznamnější z jejich dvanácti dětí byl Moses Dobruschka. Moses se oženil s adoptivní dcerou Joachima von Poppera Elke Joss. Roku 1778 konvertoval a přijal jméno Franz Thomas von Schönfeld.¹⁹¹ Po smrti svého otce převzal rodinný tabákový monopol a věnoval se obchodu a podnikání, zbohatl hlavně díky armádním dodávkám pro Josefa II. a Leopolda I., s nimiž měl velmi dobré vztahy.¹⁹²

Během svého pobytu ve Vídni spoluzaložil osvícenskou lóži "Asijských bratrů v Evropě"¹⁹³, do jejichž doktríny zahrnul kabalistické prvky. Po smrti Jákoba Franka byl navržen jako případný nástupce. Moses však nabídku odmítl a odjel společně s bratrem a sestrou do Francie účastnit se Francouzské revoluce.¹⁹⁴ Ve Francii se stal manželem jeho sestry revolucionář Françoise Chabot. V roce 1793 byli zapleteni do korupční aféry a obviněni ze špionáže pro Rakousko a odsouzeni k smrti gilotinou.¹⁹⁵

Frank měl v Brně vysoké postavení. Za svého pobytu se stal významnou postavou tamějšího politického a duchovního života.¹⁹⁶ Kromě

¹⁸⁸Pěkný, T. Historie Židů v Čechách a na Moravě. Praha: Sefer, 2001. s. 270.

¹⁸⁹Encyclopedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Dobruschka-Schoenfeld.

¹⁹⁰Pěkný, T. Historie Židů v Čechách a na Moravě. Praha: Sefer, 2001. s. 271.

¹⁹¹Encyclopedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004. Heslo: Dobruschka-Schoenfeld.

¹⁹²Pěkný, T. Historie Židů v Čechách a na Moravě. Praha: Sefer, 2001. s. 271.

¹⁹³Tato tajná společnost byla založena v Vídni v letech 1780 nebo 1781. Hlavními zakladateli byli Hans Heinrich a Moses Dobruschka. Cílem bylo vytvořit zednářskou společnost přijímající Židy i Křesťany. Maciejko, P. The mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania. 2011, s. 225.

¹⁹⁴Tamtéž. s. 196.

¹⁹⁵Pěkný, T. Historie Židů v Čechách a na Moravě. Praha: Sefer, 2001. s. 272.

¹⁹⁶Maciejko, P. The Mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania, 2011. s.193.

Brna měl frankismu své přívržence také v Prostějově. Židovská komunita v Prostějově se rozšířila po Chmelnického masakrech a po roce 1670, kdy byli Židé vyhoštěni z Vídně. Prostějovští Židé byli silně navázáni na sabatianské hnutí. Frankismus se tedy v Prostějově šířil rychle. Mezi další oblasti ovlivněné frankismem patřily Kolín, Hořice a Kojetín.¹⁹⁷

5.2 Frankismus v Praze

Silné frankistické hnutí se vytvořilo kolem rodiny Wehle a Bondy, zejména kolem Jonáše Wehle.¹⁹⁸ Praha měla silnou a nezávislou sabatianskou tradici. Na rozdíl od Polska, kde se hnutí stalo veřejným heretickým hnutím. Pražská skupina nebyla početná¹⁹⁹, ale byla tvořena z nejvýznamnějších sabatiánských rodin jako Wehle, Porges či Maurer. Díky vysokému sociálnímu a ekonomickému postavení měly rodiny velmi silnou pozici v Židovské komunitě.²⁰⁰

Vzhledem k jejich skryté propagandě pražský rabín Ezekiel Landau²⁰¹ hnutí toleroval. Po událostech v Podolí sice vyhlásil roku 1758 klatbu nad sabatiány. Avšak exkomunikace se týkala pouze sekty v Podolí.²⁰²

Po Landauově smrti roku 1793 proti sektě vystoupil jeden z Landauových zástupců rabi Eleazar Flekeles.²⁰³ V tomto čase se pražští frankisté navázali kontakty s Offenbašským dvorem, kterému poskytovali

¹⁹⁷Encyclopedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004.Heslo: Prostejov.

¹⁹⁸Encyclopedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004.Heslo:Frank, Jacob, and the Frankists.

¹⁹⁹Žáček,J. Zwei Beiträge, udává jména 20 sabatiánských rodin z Prahy. Maciejko, P. The mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania. 2011, s. 248.

²⁰⁰Rodina Wehle byla jednou z nejbohatších a nejvlivnějších židovských rodin v Praze. Jsou počítáni mezi první Sabatiány v Praze. více viz Scholem,G. The Messianic Idea in Judaism: A Sabbatian Will from New York. New York, 1971 s 170.

²⁰¹Jeden z nejvýznamnějších rabínů v Čechách 18.století. V úřadu vrchního pražského rabína setrval až do své smrti. Jeho nejslavnější spis Noda bi-Jehuda je dodnes platnou a směrodatnou rukověť pro rozhodování v mnoha rituálních záležitostech. Pěkný T. Dějiny Židů v Čechách a na Moravě.Praha: Sefer, 2001. s. 465.

²⁰²Maciejko, P. The mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania. 2011,s. 249.

²⁰³Pěkný, T. Historie Židů v Čechách a na Moravě.Praha: Sefer, 2001. s 273.

finanční podporu. Offenbach se v této době stal pro stoupence poutním místem a střediskem pro děti z Pražských a Varšavských rodin. V letech 1798-1800 pronesl Flekeles tři anti-sabatianská kázání. Části z nich byli vytištěny pod názvem Ahavat David.²⁰⁴ Střety nakonec vedly k mnohým povstáním v pražských ulicích.²⁰⁵

K nepokojům přispěly také "Červené dopisy". Ty dostaly název podle červeného inkoustu, kterým byly napsány. Jejich autor je neznámý. Byly adresovány zejména stoupencům v Polsku a českých zemích.²⁰⁶

Podle svědectví Mosese Porgese byl vůdcem pražského sabatiánského hnutí Jonáš Wehle. Několikrát navštívil Frankův dvůr v Offenbachu, kde zaznamenával Eviina proroctví, které později zařadil do nepublikovaného rukopisu "proroctví Izaiáše".²⁰⁷

Řada Židů mezi nimi i většina frankistických rodin z Čech a Moravy emigrovala po roce 1848 do New Yorku.²⁰⁸ Mezi nimi byl též Gottlieb Wehle, který představil ve své závěti sabatiány jako "*první bojovníky za pokrok v ghettu*"²⁰⁹ a vyjadřoval ke svým frankistickým předkům hlubokou úctu.

Frankistické hnutí V Praze zaniklo nejspíše roku 1820. Frankističtí emisaři cestovali po městech a navštěvovali frankistické rodiny, za účelem zabavení frankistických spisů sekty. Většina těchto tajných spisů už se neobjevila. Poslední svědectví o existenci hnutí máme z roku 1845, kdy Wolfgang Wessely začal publikovat takzvané „Dopisy sabatiánům“.²¹⁰

²⁰⁴Maciejko, P. „Wehle family“, in: The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe University Press, 22 April 2012 <www.yivo.institute.org/article.aspx/Wehle_Family.

²⁰⁵Maciejko, P. The mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816. Philadelphia: University of Pennsylvania. 2011, s. 249.

²⁰⁶Encyclopedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004.Heslo Frank, Jakob, and the Frankists. s. 191.

²⁰⁷Maciejko, P. „Wehle family“, in: The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe University Press,<www.yivo.institute.org/article.aspx/Wehle_Family

²⁰⁸Pěkný, T. Historie Židů v Čechách a na Moravě.Praha: Sefer, 2001. s. 273.

²⁰⁹Maciejko, P. „Wehle family“, in: The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe University Press,<www.yivo.institute.org/article.aspx/Wehle_Family

²¹⁰Sholem, G. The Messianic idea in Judaism: and Other Essay on Jewish Spituals. New York: Schocken Books, 1995. s. 170.

6 ZÁVĚR

Frankismus nabídl v době útlaku a bezpráví novou naději. Naději na lepší plnohodnotnou budoucnost. K frankistickému učení se hlásili jak vzdělaní učenci, rabíni, zámožní obchodníci, ale i obyčejní chudí lidé. Mnozí Židé spatřovali ve frankismu šanci uniknout tradičnímu judaismu, možnost začlenit se do společnosti a vymanit se z židovského ghetta.²¹¹

Jákob Frank a jeho životní osud je fascinující. Narodil se do chudé židovské rodiny a získal základní vzdělání. Během svého života žil v Podolí, Osmanské říši, na Moravě a v Rakousku. Za svůj život sehrál mnoho rolí "mesiáše, léčitele a šlechtice". Po určitou dobu si získal přízeň sabatiánů, Židů, muslimů či katolických duchovních. Existují i spekulace, že figuroval v politických intrikách s Rusy a údajně zamýšlel, za pomoci Habsburků, vytvořit pro své stoupence nový stát na území Osmanské říše. Poslední léta svého života strávil na dvoře v Offenbachu, kde žil jako šlechtic a těšil se vysoké přízni a obdivu.

Frankistická nauka se vyvíjela. Postupně prošla mnoha změnami a inovacemi. Základním kamenem je učení Šabtaje Cvi. Nauka je obohacena o řadu katolických, islámských, mystických a nihilistických prvků. Jákob Frank nauku v průběhu svého života mnohokrát přepracoval, a to vždy tak, jak bylo v dané situaci výhodné. Proto je rozdílná Frankova nauka v období, kdy působil v Podolí od nauky, kdy již žil v Offenbachu. Rozdíly můžeme nalézt i mezi frankisty samotnými. Například frankisté v Českých zemích se v mnohém odlišovali od frankistů polských.

Po Frankově smrti nastoupila na jeho místo dcera Eva. Ta ve své roli mesiáše-ženy u stoupenců neobstála a později zemřela v chudobě. Frankistické hnutí poté pomalu upadalo do pasivity a po emigraci pražských frankistických rodin zaniklo úplně.

---

²¹¹Pěkný, T.Historie Židů v Čechách a na Moravě.Praha: Sefer. 2001. s. 229.

Počátek 19. století znamenal rozvoj židovského osvícenství neboli Haskaly. Někteří frankisté vešli do kontaktu s tímto osvícenským směrem a spojili revoluční mystiku s osvícenským racionalismem.²¹²

Zpracování bakalářské práce rozšířilo a obohatilo mé vědomosti o mysticko - mesiánských hnutích v 17. a 18. století v Evropě. Jako velmi zajímavá a obohacující jsou i okrajová Eibenschutzova aféra. Získání znalostí z historie sabatiánských a posléze frankistických Židů v Českých zemích a v oblasti východní Evropy mi bylo cenným přínosem.

---

²¹²Pěkný, T. Historie Židů v Čechách a na Moravě. Praha: Sefer. 2001. s. 229..

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Literatura:

Avrum, E. *Encyclopedia of the Jewish Diaspora. Origins, Experiences, and Culture*. United States of America: ABC- Clio, LLC., 2009.

Casaril, G. *Šimon bar Jochaj a Kabala*. Bratislava: Cad Press. 1996.

Davidowicz, S., K. *Jakob Frank: der Messias aus dem Ghetto*. Frankfurt/Main – New York: Peter Lang, 1998.

Falk, Avner. *A Psychoanalytic History of the Jews*. England: Associated University Press.ltd., 1996

Haumann, Heiko. *Dějiny východních Židů*. Germany: Votobia, 1997.

Finkel, A. *Kabbalah: selection from classical Kabbalistic works from Raziel Ha Malach to the present day*. Israel: Targum Press. 2002.

Heller, J.M. *Printing the Talmud: A history of the Individual Treatises*. Printed from 1700 to 1750. Netherlands: Brill, 1999.

Hundert H. *Jews in Poland – Lithuania in the Eighteenth Century: A genealogy of Modernity*. California: University of California Press, 2006.

Idel, M. *Kabbalah in Italy, 1280-1510: A Survey*. United states of America: Yale university Press. 2011.

Idel, M. *The Mystical Experience in Abraham Abulafia*. United States of America: State University of New York Press, 1992.

Laenen, J. H. *Jewish Mysticism: An Introduction*. United States of America: Westminster John Knox Press, 2001.

Lenowitz, H. *The Jewish Messiahs. From the Galilee to crown heights*. New York: Oxford University Press, 1998.

Lenowitz, H. The charlatans at Gottes Haus in Offenbach. Netherlands: Kluwer Academic Publisher, 2001. In: Goldish, M. *Mileniarism and Messianism in Early Modern European Culture: Jewish Messianism in the Early Modern World*.

Lupowitch, N. Howard. *The Jews and Judaism in World History*. United States of America: Routledge, 2010.

Maciejko, P. *The Mixed Multitude. Jacob Frank and the Frankist Movement, 1755-1816*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2011.

Pěkný, T. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 2001.

Rabow, J. *Fifty Jewish messiah*. Israel: Gefen Publishing House, 2002.

Scholem, G. *Die krypto – jüdische sekte die donme in der Türkei*. Plenum des X. Internationalen Kongress für Religionsgeschichte in Marburg, September 1960.

Scholem, G. *Origins of the Kabbalah*. Germany: Waltere Gruyter &Co. Berlin, 1962.

Scholem, G. *Kabala a její symbolika*. Praha: Volvox Globator, 1999.

Sholem, G. *Sabbatai Sevi The mystical Messiah*. New Jersey: Princeton University Press. 1973.

Scholem, G. *The messianic Idea in Judaism: And Other Essay on Jewish Spirituality*. New York: Schocken Books, 1971.

Schuchard K. M. *Mea ´yin yavo ´ezri*. Michigan: Wayne State University Press, 2011. In: Glenn Dynne (ed). *Holly Dissent. Jewish and Christian Mystics in Eastern Europe*.

Stemberger, G. *Úvod do studia judaistiky*. Praha: Vyšehrad, 2010.

Stone, D. *The Polish-Lithuanian State, 1386-1795*. Unnited States of America: University of Washington Press, 2001.

Schubert, K. *Židovské náboženství v proměnách věků*. Praha: Vyšehrad. 1999.

Šedinová, J. *Židé v Čechách a na Moravě*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 1997. In: *Židé dějiny a kultura*.

Tydlitátová, V., Tarant, Z. *Úvod do studia judaismu*. Projekt Ihistud:KBS FF ZČU Plzeň, 2009-2011. s. 106

Zohar, Z. *Sephardic and Mizrahi Jewry: from the Golden Age of Spain to Modern Times*. New York: New York University Press, 2005.

Weinryb, B. *The Jews of Poland: A social and conomic History of the Jewish community in Poland form 1100-1800*. United Stetes of America: The Jewish Publication Society of America, 1972.

Internetové zdroje

Carlebach, Elisheva. "Messianism." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 27 October 2010. 26 April 2012

<<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Messianism>>.

Dan, Joseph. "Horowitz Family." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 27 October 2010. 26 April 2012

<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Horowitz_Family>.

Galas, Michał. "Sabbatianism." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 13 October 2010. 26 April 2012

<<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Sabbatianism>>.

Hemelík, M. "De fato Humano: Šabatiánství a spinozismus- dva fenomény XVII.století" 25 April 2012

<<http://nb.vse.cz/kfil/elogos/history/humano.html>>.

Idel, Moshe. "Mysticism and Mystical Literature." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 27 October 2010. 26 April 2012

<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Mysticism_and_Mystical_Literature>.

Klier, John. "Pogroms." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 11 October 2010. 26 April 2012

<<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Pogroms>>.

Maciejko, Pawel. "Frankism." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 6 August 2010. 26 April 2012

<<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Frankism>>.

Rosman, Moshe. "Poland: Poland before 1795." YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe 14 March 2011. 26 April 2012

<http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Poland/Poland_before_1795>.

[Http://.Jewishencyklopedia.com](http://.Jewishencyklopedia.com)>

Encyclopedia Judaica, (ed.) Geoffrey Wigoder, (CD-ROM) Judaica Multimedia (Israel) Ltd. 2004.

8 RESUMÉ

My Bachelor thesis titled Frankism following Sabbatianism deals with Frankism and its leader Jacob Frank.

Frankism was a messianic Jewish movement originally from the Polish-Lithuanian union. The mass conversion of Frankists to Catholicism left no impact on either Judaism or Christianity and was a passing episode in the history of Polish Jewry. There were tens of thousands Frankists and they had a significant political and ideological influence on non-Jewish communities throughout eastern and central Europe.

The most important source for my thesis was the new study of the Frankist movement by Pawel Maciejko *The mixed Multitude: Jacob Frank and the Frankist Movement, 1775-1816*, published by the University of Pennsylvania. From Frankist sources, the Frankist *Chronicle* and the book of the *Words of the Lord*, which were published (Hillel Levine, 1984), and the autograph of the most important anti-Frankist document, Sefer shimus by Jacob Emden.

The thesis consists of six main chapters, which are further divided into several sections. The first and introductory chapter describes the historic background. The following chapters briefly outlines history of the movement, Jacob Frank's life, the public desputations in Lockerronie and the frankists influence in Czech lands.

The thesis gonna be comprehensive overview of the topic, which is elaborated on information obtained from the specialized monographs by english authors.